

Henkilökohtainen kehityssuunnitelma tilintarkastajaksi

Mira Pitkänen

16.5.2016

Tekijä(t) Mira Pitkänen	
Koulutusohjelma Finanssi- ja talousasiantuntijan koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Henkilökohtainen kehityssuunnitelma tilintarkastajaksi	Sivu- ja liitesivumäärä 45 + 4
Tämän opinnäytetyön tarkastelee tilintarkastajan työtä ja tilintarkastaja-ammattitutkinnon pääsyn edellytyksiä. Opinnäytetyön aihe syntyi kirjoittajan omasta kiinnostuksesta tilintarkastajan ammattia kohtaan. Opinnäytetyöni on portfolio-muotoinen. Opinnäytetyön päätavoite on selvittää kirjoittajan omista mahdollisuuksista toimia tilintarkastajana tulevaisuudessa tradenomikoulutustaustalla. Asiaa pohjustetaan aihetta tukevalla viitekehityksellä ja selvittämällä mitkä ovat vaatimukset tilintarkastajatutkintoon. Tilintarkastus-ammattitutkinnon vaatimuksia verrataan omiin tämän hetkisiin opintosuorituksiini. Lisäksi selvitetään tilintarkastusalan nykytilannetta sekä tilintarkastajien yleistä riittävyyttä ja tarvetta. Viitekehys koostuu kolmesta eri aihekokonaisuudesta 1) tilintarkastuksen sääntelystä, 2) tilintarkastusprosessista sekä 3) hyväksytyn tilintarkastajan sääntelystä ja tilintarkastajatutkinnon tarkastelusta. Viitekehityksen tarkoitus on tukea tutkimusongelman selvittämistä ja antaa taustatietoa tilintarkastajan haastavasta työstä. Portfolio-osuudessa käydään läpi kirjoittajan koulutustaustaa tilintarkastaja-ammattitutkinnon vaatimusten näkökulmasta. Lisäksi selvitetään haasteita, joita varsinkin tradenomi voi kohdata, kun hän pyrkii tilintarkastusalalle. Portfoliossa myös selvitetään tilintarkastajien tarvetta ja riittävyyttä sekä muita vaikuttavia tekijöitä, jotka vaikuttavat alaan tulevaisuudessa. Kirjoittaja myös pohtii eri polkuja, joita pitkin hän voi päätyä tilintarkastusalalle. Johtopäätöksissä käydään läpi opinnäytetyö ja pohditaan tilintarkastusalan tulevaisuutta ja kirjoittajan omia lähitulevaisuuden suunnitelmia.	
Asiasanat Tilintarkastus, tilintarkastaja, tradenomi.	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tilintarkastuksen sääntely	3
2.1	Tilintarkastuslaki 1141/2015.....	4
2.2	Kansainväliset standardit ja säännökset sekä muut säädökset	5
3	Tilintarkastusprosessi vaiheittain	6
3.1	Tilintarkastuksen suunnitteluvaihe.....	6
3.2	Tilintarkastuksen toteutusvaihe	11
3.3	Tilintarkastuksen päättämismvaihe	16
4	Hyväksytty tilintarkastaja	20
4.1	Ammattieettiset periaatteet.....	20
4.2	Riippumattomuus ja salassapitovelvollisuus.....	22
4.3	Tilintarkastajan vastuu	23
4.4	Tilintarkastajatutkinnot	24
4.4.1	HTM- ja KHT-tilintarkastajatutkinnot TTL 2007 mukaisesti	25
4.4.2	Tilintarkastustutkinnot TTL 1141/2016 mukaisesti	27
5	Portfolio – Oma Kehitys.....	29
5.1	Haaga-Helia, tradenomikoulutus	29
5.2	Tilintarkastajien tarve ja riittävyys.....	31
5.3	Tulevaisuuden näkymät	35
5.4	Haasteet tradenomin näkökulmasta	36
5.5	Suunnitelma omista urapoluista kohti tilintarkastajan uraa	38
6	Johtopäätökset.....	40
	Lähteet	43
	Liitteet.....	46
	Liite 1. Kannanottojen selvitykset	46
	Liite 2. Omien opintojen vertailu HT-tutkinnon opintovaatimuksiin	47
	Liite 3. Käytetyt lyhenteet laeista	49

1 Johdanto

Tilintarkastajat toimivat yritysmaailman näköalapaikalla ja heidän yleinen arvostus Suomessa on korkea. Jotta henkilö voi toimia tilintarkastajana, tulee hänen suorittaa tilintarkastajatutkinto. Tutkinto on varsin haastava ja vuosittain vain noin 30-40 prosenttia koosseeseen osallistuneista läpäisee sen. Tilintarkastajatutkintojärjestelmä koki muutoksia vuoden 2016 alussa, kun uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan. Tilintarkastajatutkintojärjestelmää pyrittiin selkeyttämään luomalla yksi perustutkinto, HT-tutkinto, ja kaksi erikoistumistutkintoa, KHT- ja JHTT-tutkinnot.

Oma mielenkiinto tilintarkastajan ammattia kohtaan heräsi toisena opiskeluvuotena koulun järjestämässä seminaarissa, jonka teemana oli tilintarkastus. Tätä ennen en edes tietänyt tilintarkastajien olemassa oloa. Koen tilintarkastajan työn mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Olen kiinnostunut kirjanpidosta sekä tilinpäätöksistä ja niiden tarjoamasta informaatiosta ja näiden ymmärtäminen on perusedellytyksiä tilintarkastajan työssä. Ennen opinnäytetyön aloittamista tilintarkastajan työ ja edellytykset toimia tilintarkastajana olivat minulle aika sekavia. Tästä sain idean tehdä opinnäytetyöni tilintarkastajan työhön liittyen ja samalla selvittää omia mahdollisuuksiani työskennellä tilintarkastajana.

Tilintarkastajan uran luominen ei kuitenkaan ole kaikkein yksinkertaisin, vaan siihen liittyy tiettyjä edellytyksiä ja vaatimuksia ennen kuin henkilö voi toimia tilintarkastajana tai edes osallistua tilintarkastajan ammattitutkintoon. Tämän opinnäytetyön tavoite on selvittää 1) omia mahdollisuuksia toimia tilintarkastajana tulevaisuudessa tradenomikoulutustaustalla. Selvitän myös 2) tilintarkastusalan nykytilannetta sekä 3) tilintarkastajien yleistä riittävyttä ja tarvetta. Lähestyn asiaa selvittämällä, mitkä ovat vaatimukset tilintarkastajatutkintoon. Tulen vertaamaan tilintarkastusammattitutkinnon vaatimuksia omiin tämän hetkisiin osaamiseeni. Tilintarkastusalan nykytilanteen ja tilintarkastajien riittävyyden ja tarpeen selvittämisellä tarkoituksena on saada selville, että mitkä ovat alan lähitulevaisuuden tulevaisuuden näkymät, että kannattaako alalle edes pyrkiä.

Viitekehys voidaan jakaa kolmeen eri aihekokonaisuuteen 1) tilintarkastuksen sääntelyyn, 2) tilintarkastusprosessiin eli tilintarkastajan työn tarkasteluun sekä 3) hyväksytyn tilintarkastajan sääntelyyn ja tilintarkastajatutkinnon tarkasteluun. Viitekehysten tarkoitus on tukea tutkimusongelman selvittämistä ja antaa taustatietoa tilintarkastajan haastavasta työstä. Viitekehys perustuu alan kirjallisuuteen sekä useisiin internetjulkaisuihin. Luonnollisesti tilintarkastuslaki 1141/2015 on yksi keskeinen lähde opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyöni portfolio-osuudessa tulen käymään läpi omaa koulutustani Haaga-Heliassa tilintarkastaja-ammattitutkinnon vaatimusten näkökulmasta. Lisäksi esittelen haasteita, joita varsinkin tradenomi voi kohdata, kun hän pyrkii tilintarkastusalalle. Selvitän myös tilintarkastajien tarvetta ja riittävyyttä sekä muita tekijöitä, jotka vaikuttavat alaan tulevaisuudessa. Näiden tietojen perusteella laadin ja käyn läpi omia vaihtoehtojani kohti tilintarkastajan uraa. Portfolio-osuus perustuu erilaisiin tehtyihin alan tutkimuksiin ja kahden opinnäytetyöhön. Opinnäytetyössä ”Tradenomin haasteet matkalla tilintarkastajaksi” Kati Asmundi (2014) selvittää minkälaisia haasteita tradenomi voi kohdata, kun hän pyrkii tilintarkastusalalle. Opinnäytetyössä ”Mielikuvat ja kiinnostus tilintarkastajan ammattikohtaan” Johanna Lahti (2015) tutki tradenomi opiskelijoiden kiinnostusta tilintarkastajan työtä kohtaan. Taloushallinnon palvelujen toimialaraportissa Timo Metsä-Tokila (2011) käy läpi alan muutoksia ja kehitystä. Tilintarkastusalan lisäksi raportissa tarkastellaan kirjanpito- ja laskentatoimen toimialaa. Lisäksi portfolio-osuus perustuu tilintarkastuslautakunnan antamiin lukuihin tilintarkastajien määrästä sekä työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemaan Edward Anderssonin (2010) selvitysmiehen raporttiin tilintarkastajajärjestelmän uudistamisesta. Alkuperäinen suunnitelma oli vastata tutkimusongelmiin haastattelujen perusteella, mutta koska löysin hyviä tutkimuksia, joiden avulla pystyin jo vastaamaan tutkimusongelmiin, en kokenut haastattelujen toteuttamista enää tarpeelliseksi.

Johtopäätöksissä käyn läpi opinnäytetyötä ja pohdin omia valmiuksiani toimia tilintarkastajana. Arvioin myös opinnäytetyön onnistumista ja luotettavuutta.

2 Tilintarkastuksen sääntely

”Tilintarkastus on järjestelmällinen prosessi, jossa objektiivisesti hankitaan ja arvioidaan evidenssiä taloudellisia toimia ja tapahtumia koskevista kannanotoista sen varmistamiseksi, missä määrin nämä kannanotot vastaavat annettuja kriteerejä, sekä kommunikoidaan tuloksista niistä kiinnostuneiden kanssa” (American Accounting Association 1973) (Halonen & Steiner 2010, 17).

Tilintarkastuksen yhteydessä tarkastellaan monipuolisesti tarkastettavaa yritystä. Tilintarkastuksen tavoitteena on, että tilintarkastaja voi antaa lausunnon siitä, onko tilinpäätös ja toimintakertomus laadittu voimassa olevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Tilintarkastaja antaa lausunnon myös siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus kirjanpitolaisissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. (Horsmanheimo & Steiner 2009, 220; Tomperi 2015, 11.)

Tilintarkastaja suorittaa myös hallinnon tarkastuksen. Hallinnon tarkastuksessa selvitetään vastuuvollisten toiminnan lainmukaisuutta eli ovatko he mahdollisesti syyllistyneet tekkoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohteelle, tai rikkoneet tarkastuskohdetta koskevaa lakia tai sen yhtiöjärjestyttä, yhtiösopimusta tai muita sääntöjä. (Alakare, Koskinen, Reinikainen, Sedig & Simola 2008, 64.)

Tilintarkastuksessa ei ole mahdollista hankkia yksiselitteisen varmaa näyttöä tarkastuskohteesta. Tilintarkastajan joutuu tehtävässään käyttämään ammatillista harkintaa. Tilintarkastuksen tavoitteena onkin hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätöksessä ole tahallisesti tai tahattomasti aiheutettu olennaista virhettä tai puutetta. (Horsmanheimo & Steiner 2009, 220; Tomperi 2009, 12-13.) Virheellisyyttä pidetään olennaisena, kun tilinpäätöksessä on niin paljon korjaamattomista virheistä ja puutteista sekä väärinkäytöksistä johtuvia virheellisyyksiä, että niiden yhteismäärä todennäköisesti vaikuttaisi asiantuntevan henkilön tilinpäätösinformaation perusteella tekemiin taloudellisiin päätöksiin (Halonen & Steiner 2010, 45).

Yritystoiminta on luonteeltaan sellaista, että yrityksen omistajat tai osa omistajista eivät usein osallistu yrityksen päivittäiseen toimintaan. Varsinkin suurissa pörssiyhtiöissä on tyypillistä, että omistus ja johto ovat eriytyneet. Omistajat tarvitsevat luotettavaa tietoa yrityksensä taloudesta ja hallinnosta, mutta heillä ei ole käytännössä mahdollisuutta tai ehkä ammattitaitoa yrityksen toiminnan valvontaan ja tarkastamiseen. Yksityiskohtaisen informaation saamiseen voi joskus olla jopa laillisia esteitä. (Korkeamäki 2008, 9.) Omistajien lisäksi yritysten tilinpäätöksestä ovat kiinnostuneet ja tietoja käyttävät sijoittajat, rahoittajat, julkiset taloudet, valvontaviranomaiset sekä muut yrityksen sidosryhmät. Nämä eri-

laiset tahot tekevät omia päätöksiään annetun informaation perusteella, joten luotettava informaatio on olennaista. Tilintarkastajien tehtävä on varmentaa, että yrityksen antama informaatio on paikkaansa pitävää. (Tomperi 2015, 7.)

Tilintarkastuksen merkitys on erityisen suuri arvopaperipörssissä noteerattujen yhtiöiden osalta. Luottamus pörssiyhtiöihin on erittäin tärkeää arvopaperikaupan toimivuuden kannalta. Tästä johtuen pörssiyhtiöiden julkistamille informaatiolle on asetettu muita kirjanpitovelvollisia perusteellisemmat ja yksityiskohtaisemmat vaatimukset. (Tomperi 2015, 9.)

Pienimmissä yrityksissä, joissa omistajat johtavat itse yritystä, tilintarkastus tuo ulkoista luotettavuutta. Usein tällöin tilintarkastajan rooli korostuu yhtiössä neuvoa-antavaksi. Tilintarkastaja ei kuitenkaan kuulu yrityksen johtoelimiin, vaikka olisikin johdon keskustelukumppani. Tilintarkastaja ei koskaan ohjaa tai määrää yrityksen toimintaa. (Korkeamäki 2008, 10.)

2.1 Tilintarkastuslaki 1141/2015

Tilintarkastuslaki 1141/2015 sääntelee tilintarkastusta. Tilintarkastuslaki on niin sanottu yleislaki, jonka säädöksiä tulee noudattaa, jollei jokin muu yhteisöä koskeva lainsäädäntö määrää asiasta toisin. Tilintarkastukseen vaikuttaa myös tilintarkastusasetus 735/07. Nykyinen tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.1.2016, myös laki julkishallinnon ja –talouden tarkastuksesta tuli samana päivänä voimaan. Nämä uudet lait korvaavat vanhat lait eli tilintarkastuslain 13.4.2007/459 ja lain julkishallinnon ja –talouden tarkastajista 1.4.1999/467. (Suomen tilintarkastajat 2016.)

Uusien lakien myötä tilintarkastusjärjestelmä koki kokonaisuudistuksen, joka voidaan jakaa kahteen osaan: tutkintouudistukseen ja tilintarkastajien valvonnan uusimiseen. Uudistuksen myötä tilintarkastajilla on yhteinen perustutkinto, jonka lisäksi voi suorittaa tilintarkastuksen erikoitumistutkinnot sekä yksityiselle että julkiselle sektorille. Lakiuudistuksen myötä myös tilintarkastajien valvonta uudistettiin. Ennen tilintarkastajia valvoi kaupparemarien alaiset 14 tilintarkastusvaliokuntaa (TIVA), keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA) ja julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta (JHTT-lautakunta) sekä valtion tilintarkastuslautakunta (VALA). Näiden toiminta valvovana elimenä lakkasi vuoden 2015 lopussa ja vuoden 2016 alusta lähtien tilintarkastajien valvonnasta vastaa patentti- ja rekisterihallitukseen perustettu tilintarkastusvalvonta. (Fraktman & Raitio 2015, 34; Suomen tilintarkastajat 2016.)

Tilintarkastuslain 2 luku 2§ määrittää yhteisön ja säätiön tilintarkastusvelvollisuudesta. Tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täytynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä: liikevaihto tai sitä vastaava tuotto on yli 200 000€, taseen loppusumma on yli 100 000€, tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. Edellä mainituista rajoista huolimatta tilintarkastaja on aina valittava, jos yhteisön säännöissä, esimerkiksi yhtiösopimuksessa, niin vaaditaan. Tilintarkastaja tulee myös aina valita yhteisössä, jonka pääasiallinen toimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta.

2.2 Kansainväliset standardit ja säännökset sekä muut säädökset

Tilintarkastuslain lisäksi tilintarkastajan työtä sääntelee monet muut lait ja normistot. Tilintarkastusasetus (735/2207) säätelee tilintarkastuslaissa tarkoitetusta tilintarkastajarekisterin ylläpidosta (Halonen & Steiner 2010, 29). Euroopan unionin tilintarkastusta koskevat säännökset sisältyvät Euroopan parlamentin ja neuvoston antamaan direktiiviin (2006/43/EY) tilinpäätösten lakisääteisestä tilintarkastuksesta. EU:n jäsenmaat pyrkivät yhtenäistämään omia tilintarkastusta koskevia säännöksiä direktiivin mukaiseksi. Direktiivi sääntelee tilintarkastajien hyväksymismenettelyä ja rekisteröintiä, tilintarkastajan tehtäviä, ammattietiikkaa ja riippumattomuutta sekä laadunvalvontaa. (Tomperi 2015, 13-14.)

Tilintarkastuksen kansainvälinen tilintarkastajaliitto IFAC (International Federation of Accounts) on myös suomalaisen Suomen Tilintarkastajat ry kattojärjestö. IFAC on perustettu vuonna 1977 ja siihen kuuluu jäsenyhdistyksiä 130 maasta. IFAC vaikuttaa keskeisesti tilintarkastajan työhön antamiensa suositustensa kautta hyvästä tilintarkastustavasta sekä ISA-standardeilla (International Standard of Auditing). (Suomen tilintarkastajat 2016a; Tomperi 2015, 14.)

Tilintarkastuslaki on yleislaki, mutta muualla lainsäädännössä on myös lisäksi muita säännöksiä, jotka vaikuttavat tilintarkastukseen, esimerkiksi tiettyjen yhteisömuotoja koskevia erityissäännöksiä muun muassa tilintarkastajan valinnasta ja toimikaudesta. Esimerkiksi osakeyhtiölaissa säädetään varatilintarkastajan valinnasta, tilintarkastajan toimikaudesta ja vähemmistön oikeudesta vaatia tilintarkastajan valitsemista. Lisäksi esimerkiksi kirjanpitolaille on merkitystä tilintarkastukseen. (Alakare ym. 2008, 34, 36.)

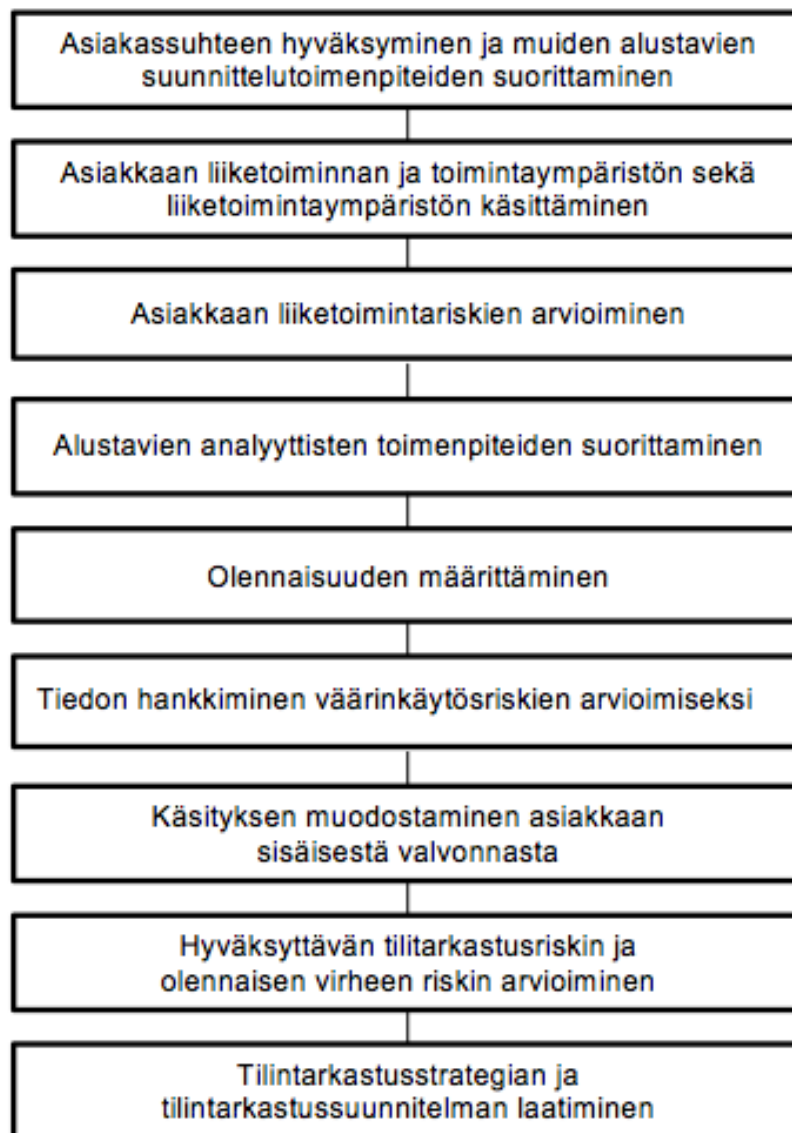
3 Tilintarkastusprosessi vaiheittain

Tilintarkastus on kolmevaiheinen prosessi. Ensimmäinen vaihe on suunnitteluvaihe, seuraavana on tilintarkastuksen toteuttaminen ja viimeisenä päättämisvaihe. Tilintarkastuksen vaiheita ei toteuteta tiukasti perä jälkeen, vaan ne toteutuvat tarkastuksen aikana myös päällekkäin. Jokaisessa prosessiin vaiheessa on lukuisia erilaisia työvaiheita ja toimenpiteitä. Jokaista vaihetta sääntelee kansainväliset tilintarkastusstandardit. (Halonen & Steiner 2010, 54; Suomen tilintarkastajat 2015.)

3.1 Tilintarkastuksen suunnitteluvaihe

Tilintarkastajan tulee suunnitella tilintarkastuksensa huolellisesti. Suunnitteluvaihetta ohjaa ISA 300 (International Standard on Auditing). Suunnitteluvaiheeseen kuuluu kokonaistrategian eli yleissuunnitelman laatiminen. (Halonen & Steiner 2010, 114). Suunnittelun avulla tilintarkastaja varmistaa, että tarkastus toteutetaan tehokkaasti kiinnittäen asianmukainen huomio tarpeellisiin tarkastuskohteisiin, jotta mahdolliset ongelmat havaitaan ja näin työ saadaan valmiiksi aikataulun mukaisesti. Suunnitteluvaiheen laajuus riippuu tarkastuskohteen koosta, tarkastuksen vaativuudesta sekä siitä, miten hyvin tilintarkastaja tuntee tarkastettavan liiketoiminnan sekä liiketoiminnan erityispiirteet. Tilintarkastuksen suunnittelu ei rajoitu ainoastaan ennen tarkastusta ajoittuvaan aikaan, vaan se on pikemminkin jatkuva ja toistuva prosessi, joka alkaa yleensä pian edellisen tarkastuksen päätyttyä ja jatkuu suoritettavan tilintarkastustoimeksiannon loppuun viemiseen asti. (Korkeamäki 2008, 35; Tomperi 2015, 41.)

Kuviossa 1 on kuvattu tilintarkastuksen suunnittelun eri vaiheita. Tilintarkastusprosessi alkaa siitä, kun tilintarkastaja hyväksyy toimeksiannon. Itse asiassa tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön yksi tärkeimmistä päätöksistä on se, ketä he hyväksyvät asiakkaikseen ja kenen kanssa he päättävät jatkaa yhteistyötä. Ennen tilintarkastustoimeksiannon hyväksymistä tilintarkastajan tulee tunnistaa ja arvioida toimeksiantoon liittyvät riskit. Tämä on tarpeellista, koska epäonnistuneesta asiakasvalinnasta voi aiheutua rahallisia menetyksiä, maineen tahriintumista tai jopa vahingonkorvausvaatimuksia. (Halonen & Steiner 2010, 116-117).

Kuvio 1. Tilintarkastuksen suunnittelun eri vaiheet (Halonen & Steiner 2010, 116)

Tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys tarkastettavan liiketoiminnasta, toimintaympäristöstä ja liiketoimintariskeistä. Tarkastajan käsitys muodostuu, kun hän hankkii tietoa asiakkaan toimialasta, toiminnan luonteesta, sovellettavasta tilinpäätösnormistosta, taloudellisen tuloksen mittaamisesta ja tarkastelusta sekä sisäisestä valvonnasta. Näiden tietojen avulla tilintarkastaja kykenee tunnistamaan olennaisen virheen tai puutteen riskit tilinpäätöksessä. Tärkein kanava tiedon saamiselle on hyvä yhteistyö tarkastettavan johdon ja taloudellisesta raportoinnista vastuussa olevien henkilöiden kanssa. Tilintarkastaja myös perehtyy tarkastettavan sisäiseen valvontaan ja sen toimivuuteen ja luotettavuuteen. (Riis-tama 2000, 72-73; Tomperi 2015, 42-44.) Sisäinen valvonta on prosessi, jonka avulla pyritään varmistamaan organisaation taloudellisen raportoinnin luotettavuus, toiminnan tehokkuus sekä sovellettavien lakien ja määräysten noudattaminen. Sisäistä valvontaa on

kaikki ne toimenpiteet ja menettelyt, joilla pyritään saavuttamaan edellä mainitut tavoitteet. (Sisäiset tarkastajat ry 2015.)

Tilintarkastajan tulee arvioida ja määrittää olennaisuus tarkastuskohteelle. Olennaisuudella tarkoitetaan tilinpäätöksessä olevaa virheellisyyttä tai puutetta, joka sellaisenaan tai yhdessä muiden virheellisyyksien tai puutteiden kanssa vaikuttaisi tilinpäätöksen käyttäjien tilinpäätöksen perusteella tekemiin taloudellisiin päätöksiin. Olennaisuuden arviointi tulee aina tehdä kulloinkin vallitsevien olosuhteiden perusteella ja siihen vaikuttaa virheellisyyden suuruus tai luonne sekä näiden yhdistelmä. Se, mikä on olennaista tilinpäätöksen käyttäjille, perustuu yleiseen käsitykseen tilinpäätösinformaation käyttäjäryhmien tarpeista. Näin tilintarkastaja ei ota huomioon, mitä mahdollisia vaikutuksia virheellisyydellä on yksittäiselle tilinpäätöksen käyttäjälle, koska yksittäisten käyttäjien tarpeet voivat vaihdella huomattavasti. Olennaisuuden määrittämisen yhteydessä tilintarkastaja olettaa käyttäjistä, että heillä on kohtuullinen tietämys liiketoiminnasta ja taloudellisista toiminnoista sekä kirjanpidosta ja halukkuutta tutkia tilinpäätöksen sisältämiä tietoja kohtuullisen huolellisesti. Lisäksi tilintarkastaja olettaa käyttäjien ymmärtävän, että tilinpäätös laaditaan, esitetään ja tarkastetaan käyttäen olennaisuustasoja. Käyttäjien oletetaan myös tiedostavan luontaiset epävarmuustekijät määrittäessä sellaisia lukuja, jotka perustuvat arvioiden ja harkinnan käyttöön sekä tulevaisuuden tapahtumien huomioon ottamiseen. (Halonen & Steiner 2010, 132-133.)

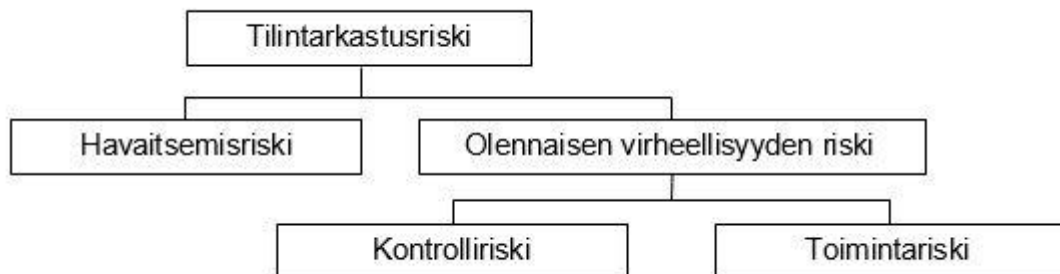
Tilintarkastaja ei pysty koskaan määrittämään yhtä absoluuttista tarkkaa lukua tarkastettavan kohteen olennaisuudeksi. Tilintarkastaja käyttää aina ammatillista harkintaansa olennaisuutta määrittäessä, koska olennaisuuden määrittämisessä liikutaan harmaalla alueella, joka sijaitsee erittäin todennäköisesti epäolennaisen ja erittäin todennäköisesti olennaisen välissä. Tilintarkastaja määrittelee suunnitteluvaiheessa ammatilliseen harkintaansa perustuen arvioita rahamääristä, jonka suuruisia virheellisyyksiä hän pitää olennaisina. Tästä huolimatta tämä ei tarkoita sitä, että tämän määritellyn olennaisuusrajan alle jäävät kaikki rahamäärät ovat korjaamattomina yksinään tai yhteissummattuina epäolennaisia. Riippuen virheellisyyteen liittyvästä tilanteesta tai muista olosuhteista tilintarkastaja voi arvioida kyseisen virheellisyyden olennaiseksi. Virheellisyydet tilinpäätöksessä voivat olla rahamäärältään suuria, luoteeltaan muutoin merkittäviä tai johtuvat vallitsevista olosuhteista. (Halonen & Steiner 2010, 134-135.)

Tilintarkastuksen lähtökohtana on, että tilintarkastajan hankkii tarpeellisen määrän tarkoitukseen sopivaa tilintarkastusevidenssiä, jotta tilintarkastusriski pienenee hyväksyttävän alhaiselle tasolle. (Halonen & Steiner 2010, 135). ”Tilintarkastusevidenssi tarkoittaa tietoa, jota tilintarkastaja käyttää tilintarkastuslausuntonsa perustana olevien johtopäätösten te-

kemiseen” (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 554). Halonen ja Steiner (2010, 45) mukaan tilintarkastusriski on riski siitä, että tilintarkastaja antaa epäasianmukaisen tilintarkastuslausunnon. Esimerkiksi tilintarkastajan tilintarkastuslausunto on epäasianmukainen, kun tilintarkastaja antaa vakiomuotoisen tilintarkastuslausunnon, vaikka tilinpäätös on olennaisesti virheellinen.

Tilintarkastusriski koostuu havaitsemisriskistä ja olennaisen virheellisuuden riskistä (kuvio 2). Havaitsemisriskin toteutuessa tilintarkastaja ei suorittamistaan tilintarkastustoimenpiteistään huolimatta havaitse virheellisyyttä, joka voi olla olennaisen joko yksin tai muihin virheellisyyksiin yhdistettynä. Olennaisen virheellisuuden riskin toteutuessa tilinpäätös on olennaisesti virheellinen ennen tilintarkastusta. Tämä johtuu joko toimintaan liittyvistä seikoista, sisäisen valvonnan puutteesta tai molemmista. Tilintarkastajan tulee ottaa olennaisuus ja tilintarkastusriski huomioon koko tilintarkastuksen ajan, mutta erityisesti silloin, a) kun olennaisuuden virheen riskejä tunnistetaan ja arvioidaan, b) kun kontrollien testauksesta ja aineistotarkastustoimenpiteiden luonteesta, laajuudesta ja ajoituksesta päätetään, sekä silloin c) kun mahdollisten korjaamattomien virheellisyyksien vaikutusta tilinpäätökseen arvioidaan ja tilintarkastuskertomukseen sisältyvää lausuntoa laaditaan. (Halonen & Steiner 2010, 45-46, 135-136.)

Olennaisen virheellisuuden riski muodostuu toimintariskistä ja kontrolliriskistä (kuvio 2). Toimintariski on tietyn toiminnon tai tilinpäätöksen erän alttius virheelle. Toimintariski on erilainen eri asiayhteyksissä. Esimerkiksi toimintariskin mahdollisuus on palkanlaskennassa silloin suurempi, kun palkkoja maksetaan useiden eri työehtosopimusten mukaisesti. Kontrolliriski tarkoittaa, että yhteisön sisäinen valvonta ei estä tai havaitse ja korjaa ajoissa tilinpäätöksessä olevaa olennaista virhettä. Yhteisön tehokas sisäinen valvonta pienentää tätä riskiä. (Tomperi 2015, 34.)

Kuvio 2. Tilintarkastusriskin jakautuminen (Halonen & Steiner 45-46)

Tilintarkastajan tulee hankkia tietoa tilinpäätösinformaation mahdollisesta väärinkäytöksestä. Tilinpäätöksessä olevat virheet tai puutteet voivat johtua joko väärinkäytöksestä tai

virheestä. Erottava tekijä väärinkäytöksen ja virheen välillä on se, onko virheellisyyteen johtava teko tahallinen vai tahaton. Tilintarkastajaa kiinnostaa varsinkin vilpilliset tiedot taloudellisessa raportoinnissa sekä varojen väärinkäytöstä johtuvat virheellisyydet. Ensimmäisesti vastuu väärinkäytösten estämisestä ja havaitsemisesta on sekä yhteisön hallintoelimellä että toimivalla johdolla. Toimivan johdon tulee painottaa väärinkäytösten ehkäisemistä luomalla rehellinen ja eettinen ilmapiiri yhteisössä sekä luomalla toimivat kontrollit sisäisessä valvonnassa. Tilintarkastajan tulee hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä. Tämä edellyttää, että tilintarkastaja säilyttää ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan, jotta hän kykenee ottamaan huomioon mahdollisuuden, että toimiva johto sivuuttaa kontrollit sekä tiedostamaan, että tilintarkastustoimenpiteet eivät välttämättä ole tehokkaita väärinkäytöksen havaitsemiseksi, vaikka ne olisivatkin tehokkaita havaitsemaan virheen. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 312.)

Kun tilintarkastaja on saanut suoritettua toimeksiannon alustavat toimenpiteet, aloittaa hän itse tilintarkastuksen suunnittelun. Tilintarkastajan tulee laatia tilintarkastukselle sen kokonaisstrategia sekä tilintarkastussuunnitelma. Tilintarkastuksen suunnittelua voidaan katsoa kaksitasoiseksi, joista tilintarkastuksen kokonaisstrategia on ensimmäinen taso ja tilintarkastussuunnitelma toinen taso. Tilintarkastuksen kokonaisstrategia ja tilintarkastussuunnitelma liittyvät kiinteästi toisiinsa, vaikka ovatkin periaatteessa kaksi erillistä tasoa tilintarkastuksessa. Kuitenkin jos jompaankumpaan tulee muutoksia aiheuttaa se luultavasti myös muutoksia toiseen. (Halonen & Steiner 2010, 124.)

ISA 300 (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 409) mukaisesti tilintarkastuksen kokonaisstrategiassa tilintarkastaja määrittelee tilintarkastuksen laajuuden, ajoituksen ja sen suuntaamisen. Tämä ohjaa myös tilintarkastussuunnitelman laatimista. Tilintarkastajan laatiessa kokonaisstrategiaa tulee hänen

- yksilöidä toimeksiannon laajuuden määrittelevät piirteet. Näitä ovat esimerkiksi sovellettava tilinpäätösnormisto, toimialankohtaiset raportointivaatimukset
- varmistua toimeksiannon raportointitavoista pystyäkseen suunnittelemaan, miten tilintarkastus ajoitetaan ja minkä tyyppistä kommunikointia vaaditaan tarkastuskohteen kanssa sekä tilintarkastustiimin kesken
- harkita tekijöitä, jotka tilintarkastajan ammatillisen harkinnan perusteella ovat merkittäviä toimeksiantotiimin työn suuntaamisen kannalta, esimerkiksi asianmukaisten olennaisuustasojen määrittäminen sekä niiden alueiden tunnistaminen, joilla saattaa olla korkeimmat olennaisen virheen riski

- harkita toimeksiannon alustavien toimenpiteiden tuloksia ja soveltuvissa tapauksissa sitä, onko toimeksiannosta vastuullisen henkilön kyseiselle yhteisölle suorittamissa muissa toimeksiannoissa hankittu tietämys relevanttia
- varmistaa oikeantyyppisten resurssien saatavuus toimeksiannon suorittamisen kannalta, ja sekä varistaa niiden saatavuus oikealla hetkellä ja suuruudella. Esimerkiksi asianmukaisen kokemuksen omaavat tilintarkastajat tarkastavat osaluoteita, joissa olennaisen virheen riski on korkein.

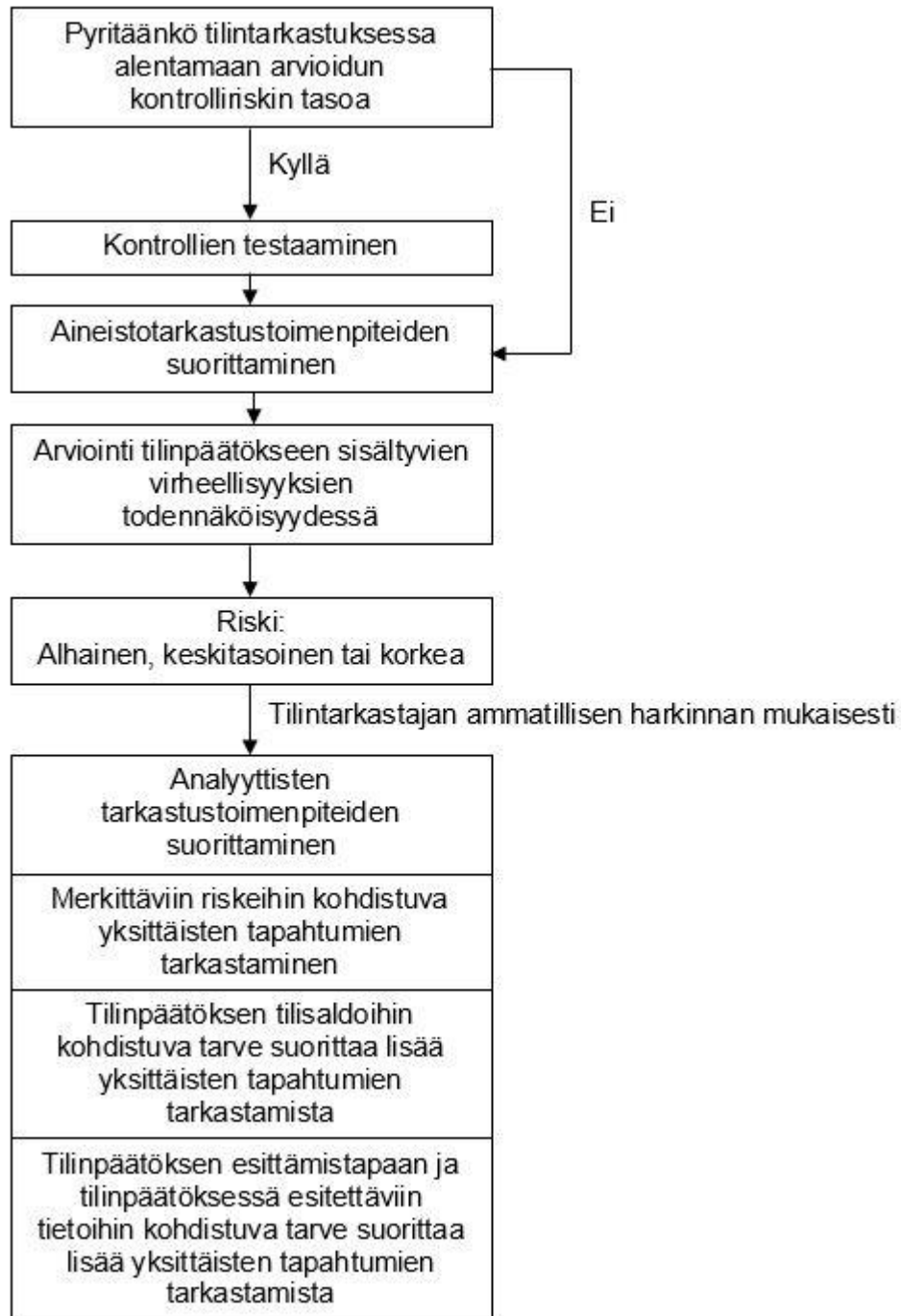
Kun tilintarkastuksen kokonaisstrategia on valmis, laatii tilintarkastaja yksityiskohtaisemman tilintarkastussuunnitelman tilintarkastusta varten. Tilintarkastussuunnitelmassa eritellään toimeksiantotiimin jäsenten suoritettavien tilintarkastustoimenpiteiden luonne, ajoitus ja laajuus, jotta saataisiin tarpeellinen määrä tarkoituksenmukaista tilintarkastusevidenssiä tilintarkastusriskin alentamiseksi hyväksyttävän alhaiselle tasolle. Tilintarkastussuunnitelma tulee sisältää kuvaus tarpeellisista suunnitelluista riskiarviointitoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta, jotta olennaisen virheen tai puutteen riski voidaan arvioida. Tilintarkastaja esittää tilintarkastussuunnitelmassa myös muut suunnitellut tilintarkastustoimenpiteiden laajuuden, luonteen ja ajoituksen kannanotoittain. Lisäksi tilintarkastussuunnitelmassa tulee olla kuvaus muista suunnitelluista tilintarkastustoimenpiteistä, jotta toimeksiannossa noudatetaan ISA-standardeja. (Halonen & Steiner 2009, 131; Horsmanheimo & Steiner 2009, 222.)

Tilintarkastuksen suunnittelu on jatkuva ja toistuva prosessi. Suunnittelussa on pystyttävä ottamaan huomioon odottamattomat tapahtumat, olosuhteiden muutokset ja tilintarkastustoimenpiteiden tuloksena saatu tilintarkastusevidenssi. Näiden saatujen tietojen perusteella tilintarkastajan tulee arvioida, onko tarpeellista muuttaa tilintarkastuksen kokonaisstrategiaa ja tilintarkastussuunnitelmaa sekä näihin perustua tilintarkastustoimenpiteiden luonnetta, ajoitusta ja laajuutta. (Horsmanheimo & Steiner 2009, 223.)

3.2 Tilintarkastuksen toteutusvaihe

Tilintarkastajan tulee tarkastaa tilintarkastuksen yhteydessä tarkastettavan yhteisön kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus sekä yhteisön tilikauden aikainen hallinto. Tilintarkastuksen keskeinen tavoite on, että tilintarkastaja pystyy antamaan lausunnon, onko tilinpäätös ja toimintakertomus laadittu olennaisilta osiltaan voimassa olevien kirjanpitosäännösten mukaisesti ja antaako tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tavoitteen saavuttamiseksi tilintarkastaja hankkii riittävän määrän tilintarkastusevidenssiä ammatillisen harjoituksen mukaisesti. Tilintarkastajan ei tarvitse hankkia täydellistä varmuutta tilinpäätöksen

oikeellisuudesta, koska sen saavuttaminen edellyttäisi tilintarkastajan tarkastamaan koko kirjanpitoaineisto kattavasti. Tämä ei ole käytännössä mahdollista toteuttaa kohtuullisin kustannuksin kuin aivan pienimmissä yrityksissä. (Alakare ym. 2008, 60-61.) Kuviossa 3 on esitetty tilintarkastuksen toteutuksen eri vaiheita.

Kuvio 3. Tilintarkastuksen toteutuksen vaiheet (Halonen & Steiner 2010, 232)

Tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa tilintarkastaja määrittelee tarkastuskohteen toimintaan liittyvät mahdolliset riskialueet ja miten ne otetaan huomioon tarkastuksen yhteydessä. Tilintarkastaja arvioi tarkastuskohteen kontrollijärjestelmät ja sisäisen valvonnan sekä

suorittaa otantaa ja oleellisuuteen pohjautuvaa aineistotarkastusta ja analyttistä tarkastusta. Jos tilintarkastajan mielestä tarkastettavan kohteen kontrollijärjestelmät ovat hyvät ja niihin voidaan luottaa, on aineistotarkastuksen määrä vähäisempi. (Alakare ym. 2008, 61.) Aineistotarkastustoimenpiteellä tarkoitetaan tilintarkastustoimenpidettä, joka on suunniteltu olennaisen virheellisyyksien havaitsemiseksi kannanottotasolla. Aineistotarkastukseen kuuluvat yksittäisten tapahtumien tarkastaminen sekä analyttiset aineistotarkastustoimenpiteet. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 159.)

Edellä mainittujen toimenpiteiden perusteella tilintarkastaja muodostaa kokonaisnäkemys olennaisen virheellisyyden riskistä sekä tilinpäätöstasolla että kannanottotasolla (Halonen & Steiner 2010, 230). ISA 330.5 (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 571-572) mukaisesti, kun olennaisen virheellisyyden riskeihin vastataan tilinpäätöstasolla, tilintarkastaja suunnittelee ja suorittaa seuraavia toimenpiteitä:

- Varmistaa tilintarkastustiimin ammatillinen skeptisyys.
- Tarkastustiimin oikeanlaisen resursoinnin henkilöittäin; varsinkin henkilöiden, joilla on erityisosaamista tai enemmän kokemusta.
- Tehdyn tarkastustyön läpikäyminen ja tilintarkastustiimin ohjaaminen.
- Ammatillisen harkinnan mukaisesti ennalta arvaamattomuuden lisääminen tilintarkastustoimenpiteisiin.
- Yleiset muutokset tilintarkastustoimenpiteiden luonteeseen, ajoitukseen tai laajuuteen tarpeen mukaan.

Tilintarkastajan käsitys tarkastusympäristön tehokkuudesta tai tehottomuudesta vaikuttaa olennaisen virheellisyyden riskien arviointiin ja näin myös kokonaisnäkemykseen perustuviin toimenpiteisiin. Tehokas valvontaympäristö mahdollistaa sen, että tarkastuskohteen sisäiseen valvontaan ja yhteisön sisällä tuotettuun tilintarkastusevidenssiin voidaan luottaa. Näin ollen joitakin kokonaisnäkemykseen kuuluvia toimenpiteitä voidaankin suorittaa jo tilikauden aikana eikä vasta tilikauden lopussa. Valvontaympäristön tehottomuus luonnollisesti aiheuttaa tilintarkastajalle lisätöitä. Tilintarkastajan täytyy suorittaa enemmän tilintarkastustoimenpiteitä tilikauden lopussa sekä hankkimaan enemmän tilintarkastusevidenssiä aineistotarkastustoimenpiteillä. (Halonen & Steiner 2010, 230-231; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 572.)

Tilintarkastajan tulee arvioida olennaisen virheellisyyden riskit tilinpäätöstason lisäksi myös kannanottotasolla. Kannanotot ovat tilintarkastajan käyttämiä ammattisanoja, joita hän käyttää arvioidessa mahdollisesti esiintyviä erityyppisiä virheellisyyksiä. Kannanotot jakautuvat kolmeen ryhmään ja ne ovat esitelty liitteen 1 taulukossa. (Halonen & Steiner 2010, 172-173, 231.)

Tilintarkastaja tulee vastata olennaisen virheellisuuden riskeihin kannanottotasolla suunnittelemalla ja suorittamalla tilintarkastustoimenpiteitä, jotka ovat luonteeltaan, ajoitukseltaan ja laajuudeltaan oikeanlaisia. Tilintarkastustoimenpiteitä suunnitellessa tilintarkastajan tulee ottaa huomioon se, mihin hän on perustanut tekemänsä arviot olennaisen virheellisuuden riskistä kannanottotasolla kunkin liiketapahtumien lajin, tilin saldon ja tilinpäätöksessä esitettävän tiedon osalta. Lisäksi tilintarkastajan tulee muistaa ottaa huomioon kyseisen liiketapahtumien lajin, tilin saldon ja tilinpäätöksessä esitettävän tiedon erityisistä ominaispiirteistä aiheutuvat olennaisen virheellisuuden todennäköisyys. Tilintarkastajan tulee myös muistaa se, että onko riskienarvioinnissa otettu huomioon relevantit kontrollit, jolloin tilintarkastajalta edellytetään tilintarkastusevidenssin hankkimista sen toteamiseksi, toimivatko kyseiset kontrollit tehokkaasti. Mitä suuremmaksi tilintarkastaja on arvioinut olennaisuuden riskin, sitä enemmän tulee hänen hankkia tilintarkastusevidenssiä, alentaakseen riskiä. (Halonen & Steiner 2010, 231; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 485.)

Tilinpäätöstasolla olennainen virhe on yleensä laajalle ulottuva ja tämän vuoksi koskee kaikkia kannanottoja. Virheellisuudet kannanottotasolla koskevat tietyn tilin ajankohdan saldoon, liiketapahtumien lajiin sekä esittämistapaan ja esitettäviin tietoihin tilinpäätöksessä. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 108.)

Kannanottotasolla olevien olennaisten virheellisyyksien havaitsemiseksi suoritetaan tilintarkastustoimenpiteitä, joita kutsutaan aineistotarkastustoimenpiteiksi. Aineistotarkastustoimenpiteitä on kahden erityyppistä: yksittäisten tapahtumien tarkastaminen ja analyysiset aineistotarkastustoimenpiteet. Tilintarkastajan tulee aina suorittaa aineistotarkastustoimenpiteitä riippumatta olennaisen virheellisuuden riskin arvioista. Tämä vaatimus perustuu siihen, että tilintarkastajan tekemä riskienarviointi perustuu aina ammatilliseen harkintaan, eikä tästä johtuen ole tunnistettu kaikkia olennaisuuden virheellisuuden riskejä. Lisäksi sisäiseen valvontaan aina liittyy luontaisia rajoitteita. Hyvin suunniteltuna ja toteutettuna sisäinen valvonta pienentää tilinpäätöksen olennaisen virheellisuuden riskiä, mutta ei poista sitä kokonaan. (Halonen & Steiner 2010, 246.)

Tilintarkastajan tulee tilintarkastuslain mukaisesti tarkastaa tarkastettavan yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus sekä hallinto. Kirjanpidon tarkastuksen keskeinen tavoite on varmistua siitä, että kirjanpito perustuu asianmukaisiin tositteisiin ja että kirjausketju on helposti todennettava eli kirjaukset voidaan todentaa vai-vatta tositteesta pääkirjaan ja sieltä tuloslaskelmaan ja taseeseen. Tilintarkastaja perehtyy tarkastettavan tietojärjestelmiin ja sisäisiin kontrolleihin, jotta hän pystyy ottamaan kantaa

kirjanpidon täydellisyyteen ja oikeellisuuteen. Tarpeen mukaan hän suorittaa tarvittavan määrän aineistotarkastusta ammatillisenharkinnan mukaisesti. (Alakare ym. 2008, 61; Halonen & Steiner 2010, 262.)

Kontrollien testaaminen on tärkeä toimenpide tilintarkastuksessa. Suunnitteluvaiheessa tilintarkastaja muodostaa käsityksen sisäisestä valvonnasta ja relevanteista kontroleista arvioidakseen kontrolliriskiä. Jos tilintarkastaja arvioi, että kontrollit ovat tehokkaasti suunnitelluita ja käyttöön otettu, määrittää hän alustavan arvion kontrolliriskin tasosta. Tämän jälkeen hän suorittaa tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, eli testaa kontroleja, jotta hän voi vahvistaa arvion ja määrittää lopullisen kontrolliriskin. Kaikkien kontrollien testaaminen on mahdotonta, joten kontroleista testataan vaan ne, jotka tilintarkastaja on määritellyt tilintarkastuksen kannalta relevantteja. (Halonen & Steiner 2010, 239.)

Tilinpäätöksen tarkastuksessa tilintarkastaja tarkastaa tuloslaskelman ja taseen erien sekä liitetietojen oikeellisuuden. Tilintarkastajan tulee tarkastaa, että tilinpäätös noudattaa tilinpäätössäännöstä ja se antaa oikeat ja riittävät tiedot yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Lisäksi tilintarkastajan tulee ottaa kantaa, onko tilinpäätös ristiiriidaton toimintakertomuksen kanssa. (Alakare ym. 2008, 62; Halonen & Steiner 2010, 387.)

Kirjanpidon tarkastus liittyy olennaisesti tilinpäätöksen tase-erien tarkastukseen. Kirjanpidon tarkastuksen yhteydessä tilintarkastaja tarkastaa yrityksen liiketoimintaprosesseja. Tärkeimpiä prosesseja ovat myynti-, osto-, varasto-, palkka-, sekä rahoitukseen liittyvät prosessit. Osa tilinpäätöksessä tase-eristä on todennettavissa yksiselitteisesti, kuten pankkisaamiset ja rahalaitoslainat. Osa tilinpäätöksen tase-eristä on monimutkaisempia todeta oikeelliseksi, koska niihin liittyy arvionvaraisuuksia. Tällaisia tase-eriä ovat muun muassa myyntisaamiset ja vaihto-omaisuuden arvostus. Tilintarkastaja päättää tarvittavista tilintarkastustoimenpiteistä, jotka ovat relevantteja olennaisen virheellisuuden riskin alentamiseksi hyväksyttävän alhaiselle tasolle tilien saldojen suhteen. (Alakare ym. 2008, 62; Halonen & Steiner 2010, 271.)

Tilintarkastajan tulee tarkistaa toimintakertomus tilintarkastuksen yhteydessä, jos tarkastettava on velvollinen sellainen laatimaan. Kirjanpitolain 30.12.1997/1336 3 luvun 1§ mukaan toimintakertomus tukee laatia, jos kirjanpito velvollinen on julkinen osakeyhtiö, sellainen osuuskunta tai yksityinen osakeyhtiö, joka ei ole mikro. tai pienyritys, tai yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. Toimintakertomuksesta tulee olla KPL mukaiset vaaditut tiedot sekä lisäksi mahdolliset yhteisölainsäädännössä erikseen mainitut tiedot, esimerkiksi osakeyhtiölain vaatimukset. TTL 3 luvun 5§ mukaan tilintarkastajan tulee antaa

lausunto siitä, antaako toimintakertomus yhdessä tilinpäätöksen kanssa noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; sekä onko toimintakertomus ristiriidaton tilinpäätöksen kanssa. (Alakare ym. 2008, 63.)

Tilintarkastajan tulee myös tarkastaa yhtiön hallinto. Hallinnon tarkastuksen tavoitteena on selvittää vastuuvellisuuden laillisuutta. Hallinnon tarkastuksen sisältöä ei ole tarkkaan määritetty säännöstötasolla. TLL 3 luvun 5§ mukaan tilintarkastajan tulee selvittää, onko vastuuvellinen syylistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvastuu yhtiötä kohtaan, tai rikkonut yhteisöä koskevaa lakia tai yhteisön yhtiöjärjestyä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Hallinnon tarkastuksen kohteina ovat mm. johdon huolellisuus toiminnassa, yhtiön toimielinten päätökset ja niiden toteuttaminen, yhtiöjärjestyksen noudattaminen ja mahdolliset liiketoimet lähipiiriin kuuluvien välillä. Johdon huolellisuusvelvoitteen noudattamisen tarkastaminen on tilintarkastajan tärkeimpiä tarkastuskohteita hallinnon tarkastuksessa. Tällöin tilintarkastaja perehtyy mm. yrityksen sisäisen valvonnan toteuttamisesta ja sisäisen tarkastuksen toiminnasta sekä selvittää, mitä toimenpiteitä on toteutettu, kun mahdollisia vajaavaisuuksia on havaittu. (Alakare ym. 2008, 64-65; Halonen & Steiner 2010, 428-430.)

3.3 Tilintarkastuksen päättämisvaihe

Viimeinen vaihe tilintarkastuksessa on tilintarkastuksen päättäminen (kuvio 4). Tilintarkastuksen päättämisvaihe liittyy olennaisesti tilintarkastuksen raportointiin. Tilintarkastusta suorittaessa tilintarkastaja tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä, jonka mukaan tilintarkastaja antaa lausunnon siitä, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. Näiden havaintojen perusteella tilintarkastaja laatii tilintarkastuskertomuksen tilinpäätöksestä. Jotta tilintarkastaja voi saavuttaa kohtuullisen varmuuden siitä, että tilintarkastusriski on hyväksyttävän alhaisella tasolla, tulee hänen hankkia tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä ammatillisen harkintansa mukaisesti. Tällä tavalla tilintarkastaja saa tarpeeksi näyttöä, jotta hän voi tehdä kohtuullisia johtopäätöksiä lausuntonsa perustaksi. (Halonen & Steiner 2010, 443; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 657.)

Kuvio 4. Tilintarkastuksen päättämisen vaiheet (Halonen & Steiner 2010, 441)

Tilintarkastusevidenssi tulee dokumentoida oikealla tavalla. Tilintarkastaja dokumentoi tehdyn työn työpapereihin. Tilintarkastajan tulee laatia riittävän kattava ja yksityiskohtainen tilintarkastusdokumentaatio, jotta kokenut tilintarkastaja, joka ei ole aikaisemmin ollut tekemisissä kyseisen tilintarkastuksen kanssa, pystyy saamaan käsityksen tilintarkastuksesta ja tehdyistä tilintarkastustoimenpiteistä. (Halonen & Steiner 2010, 444.)

Tilintarkastuksen päättämisvaiheessa käydään läpi tilintarkastustoimenpiteiden havainnot ja niiden vaikutukset tilinpäätökseen. Tässä tapauksessa tarkastellaan niitä havaintoja, jotka ovat tilintarkastajan mielestä virheellisyyksiä. Jotta tilintarkastaja kykenisi arvioimaan korjaamattomien virheellisyyksien kokonaisvaikutusta, virheellisyydet tulee kerätä yhteen. Virheellisyyksien olennaisuutta ja vähäpätöisyyttä arvioidessa tilintarkastaja käyttää apuna laadittuja olennaisuusrajoja. Tilintarkastaja on määritellyt olennaisuusrajan tilinpäätökselle kokonaisuutena ja lisäksi tarkastustyössä käytettävän olennaisuuden. Viimeksi mainittu on tarpeen, jotta tilintarkastaja pystyy arvioimaan, ettei korjaamattomien virheellisyyksien yhteenlaskettu summa ei ylitä tilinpäätökselle kokonaisuutena määritettyä olennaisuutta. Todetuista virheellisyyksistä keskustellaan toimivan johdon kanssa, jotta virheellisyydet voidaan tarvittaessa korjata. (Halonen & Steiner 2010, 446-448; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 671-672.)

Tilintarkastajan tulee laatia tilintarkastuksesta tilintarkastuskertomus, joka on päivätty ja allekirjoitettu. Tilintarkastajan velvollisuudesta laatia tilintarkastuskertomus säädetään TTL:n 3 luvun 5§:ssä. Tilintarkastajan tulee antaa lausunto tilintarkastuskertomuksessa

siitä antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, sekä ovatko tilikauden toimintakertomus ja tilinpäätös ristiriidattomia. Tilintarkastuskertomuksessa tulee yksilöidä sen kohteena oleva tilinpäätös sekä ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu. Suomessa tilinpäätös on mahdollista laatia joko Suomen kirjanpitolainsäädännön mukaisesti tai EU:ssa hyväksyttyjen IFRS-standardien mukaisesti. (Alakare ym. 2008, 25; Halonen & Steiner 2010, 250.)

Tilintarkastuskertomuksessa annettava tilintarkastajan lausunto on joko vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Siinä tapauksessa, jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tulee siitä ilmoittaa tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastaja antaa vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen, kun tilinpäätös ja toimintakertomus antavat noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, sekä tilikauden toimintakertomus ja tilinpäätös ovat keskenään ristiriidattomia. Lisäksi tilintarkastajalla ei ole syytä tehdä huomautusta tilintarkastuskertomuksessa eikä antaa lisätietoja. (Halonen & Steiner 2010, 451.)

Silloin kun tilintarkastaja ei voi antaa vakiomuotoista lausuntoa tilintarkastuskertomuksessa, antaa hän joko ehdollisen tai kielteisen lausunnon. Ehdollinen lausunto annetaan silloin, kun vakiomuotoinen lausunto ei ole mahdollinen. Ehdollista lausuntoa annettaessa tilinpäätöksen virheellisyys on olennainen, mutta sen vaikutukset eivät ole laajalle ulottuvia tai tilintarkastaja ei ole pystynyt hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Jos tilinpäätöksen virheellisyys on olennainen ja sen vaikutukset ovat laajalle ulottuvia, tulee tilintarkastajan antaa kielteinen lausunto tilintarkastuskertomuksessa. Jos tilinpäätöksen virheellisyys on olennaisen ja laajalle ulottuva eikä tilintarkastaja ole pystynyt hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, tulee tilintarkastajan jättää antamatta lausunto. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 702.)

Tilintarkastajan tulee tarvittaessa tehdä huomautus, jos tarkastuskohteen yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohdetta kohtaan; tai rikkonut tarkastuskohteen koskevaa lakia tai yhtiöjärjystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Huomautuksen antamista tarkastellaan kahdella perusteella: mahdollisen vahingonkorvausvelvollisuuden kannalta ja lain tai muun normituksen rikkomisen varalta. Jos tilintarkastaja tekee huomautuksen, tulee hänen perustella se ja muistaa myös ottaa huomioon olennaisuuden periaatteet. (Halonen & Steiner 2010, 452.)

Tilintarkastajan tulee antaa tarpeelliset lisätiedot tilintarkastuskertomuksessa. Merkitykselliset seikat tulee aina esittää tilintarkastuskertomuksessa, eikä tältä osin tilintarkastajalla ole harkinnanvaraisuutta raportoinnin suhteen. Lisätieto tulee antaa asioista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityisesti huomiota, mutta jotka eivät kuitenkaan johda ehdollisen tai kielteisen lausunnon antamista. Tilintarkastajan tulee luovuttaa tilintarkastuskertomus tarkastuskohteen hallitukselle tai vastaavalle toimielimelle viimeistään kaksi viikkoa ennen kokousta, jossa tilinpäätös on esitettävä vahvistettavaksi. (Alakare ym. 2008, 79; Halonen & Steiner 2010, 453.)

Koko tilintarkastusprosessin aikana tilintarkastajan ja hallintoelinten välinen kommunikointi on tärkeää. Toimivalla kommunikaatiolla tilintarkastaja varmistaa, että hallintoelin tietää tilintarkastuksen kannalta tärkeistä vaatimuksista ja muista seikoista ja sekä hän voi saada hallintoelimeltä sellaista informaatiota, mitä ei olisi muuten saanut. Tilintarkastuksen päättämisvaiheessa tilintarkastaja kommunikoi tarkastuskohteen toimivan johdon tilintarkastuksen aikana nousseista virheellisyyksistä. Tällä tavalla tarkastuskohde voi korjata virheellisyydet ja näin saada vakioimuotoisen lausunnon. Aina tarkastuskohteen hallintoelin ei ole samaa mieltä virheellisyyksistä ja näin ei suostu korjaamaan niitä. Tässä tapauksessa tilintarkastajan tulee arvioida virheellisyyden olennaisuutta ja sen seuraamusta tilintarkastuskertomuksessa annettavaan lausuntoon. (Halonen & Steiner 2010, 448; KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012, 686.)

4 Hyväksytty tilintarkastaja

TTL 2luvun 1§ määrittää tilintarkastajana yleiset kelpoisuuden ehdot, joiden mukaan tilintarkastajana ei voi toimia henkilö, joka on vajaavaltainen, konkurssissa tai liketoimintakiellossa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Lisäksi TTL 4 luvussa säännellään tilintarkastajan ammattieettisistä periaatteista, salassapitovelvollisuudesta, riippumattomuudesta, esteellisyydestä, velvollisuudesta ylläpitää ja kehittää ammattitaitoa sekä velvollisuudesta noudattaa hyvää tilintarkastustapaa.

Tilintarkastajan tulee noudattaa hyvää tilintarkastustapaa suorittaessa tilintarkastajan työtehtäviään, tätä määrittää TTL 4 luvun 3§. Hyvän tilintarkastustavan noudattaminen on keskeistä tilintarkastajan työssä ja sen noudattamisvelvollisuus koskee kaikkia työtehtävissä, jotka kuuluvat tilintarkastuslain soveltamisalaan eli lakisääteisten tilintarkastustehtävien lisäksi hyvää tilintarkastustapaa tulee noudattaa myös muissa tehtävissä, kuten sopimukseen perustuvissa tehtävissä. Hyvää tilintarkastustapaa voidaan verrata hyvään asianajajatapaan ja hyvään kirjanpitotapaan verrattavana tapaoikeutena. Tilintarkastajan tulee toimia eettisesti ja ammatillisten periaatteiden mukaisesti. (Alakare ym. 2008, 99-100; Halonen & Steiner 2010, 31.)

Tilintarkastajan toiminnalle on tunnusomaista, että hänen tulee toimia yleisen edun mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että tilintarkastajan tehtävänä ei ole yksinomaan tyydyttää asiakkaan tai työnantajan tarpeet. Jotta tilintarkastaja voi toimia yleisen edun mukaisesti, tulee hänen toimia tilintarkastajan työhön vaikuttavien normien ja sääntöjen mukaisesti. Tilintarkastuslain lisäksi myös KHT-yhdistys säätelee tilintarkastajan ammatillisia peruseriaatteita eettisillä ohjeilla, jotka perustuvat IFAC:n eettisiin ohjeisiin. TTL mukaisesti tilintarkastajan ammattieettiset periaatteet tilintarkastustehtäviä suorittaessa on ammattitaitoisuus, rehellisyys, objektiivisuus ja yleisen edun huomioon ottaminen. KHT-yhdistyksen määrittämät ammatilliset peruseriaatteet tilintarkastajalle ovat: rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus sekä ammatillinen käyttäytyminen. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 12, 14-15.)

4.1 Ammattieettiset periaatteet

Rehellisyyden periaate velvoittaa tilintarkastajaa olemaan ammattiin liittyvissä suhteissa ja liikesuhteissa suora ja vilpitön. Tilintarkastajan tulee toimia myös tasapuolisesti sekä totuudenmukaisesti. Rehellisyys periaate velvoittaa, että tilintarkastaja ei saa olla tietoisesti tekemisissä raporttien, viranomaisilmoitusten, kommunikaation tai muun tiedon kanssa, jos hän uskoo, että a) kyseinen tieto sisältää olennaisesti virheellisen tai harhaanjohtavan

tiedon tai b) sisältää huolimattomasti tuotettuja tietoja tai c) ei sisällä jotakin vaadittua tietoa tai tieto on esitetty epäselväsi, jolloin tällaisen tiedon puuttuminen tai epäselvyys olisi harhaanjohtava. Jos tilintarkastaja saa tietoonsa, että hänet on yhdistetty tällaiseen tietoon, tulee hänen ryhtyä toimenpiteisiin, jottei häntä enää yhdistettäisi kyseiseen tietoon. Tilintarkastajan ei katsota loukanneen rehellisyyden periaatetta, jos hän antaa edellä mainittujen seikkojen kohdalla mukautetun lausunnon tilintarkastuskertomuksessa. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 20.)

Objektiivisuuden periaate velvoittaa kaikki tilintarkastajat siihen, ettei ammattiin tai liiketoimintaan liittyvä harkinta saa vaarantua tarkoitushakuisen suhtautumisen, eturistiriitojen tai toisten osapuolten epäasianmukaisen vaikutuksen seurauksena. Tilintarkastaja saattaa joutua työssään sellaisiin tilanteisiin, joissa objektiivisuus voi vaarantua. Käytännössä kaikkien tilanteiden määrittäminen, jossa objektiivisuus voi vaarantua, ei ole mahdollista. Tästä syystä näitä tilanteita varten ennalta päätettyjen toimintatapojen määrittäminen on myös vaikeaa. Tilintarkastaja ei saa suorittaa ammatillista palvelua, jos jokin olosuhde tai osapuolen välinen suhde vinouttaa hänen kyseiseen palveluun liittyvää ammatillista harkintaa tai vaikuttaa siihen epäasianmukaisesti. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 21.)

KHT-yhdistyksen eettisten ohjeiden ammatillisen käyttäytymisen periaate velvoittaa tilintarkastajan noudattamaan asiaankuuluvia säädöksiä ja määräyksiä. Tilintarkastajan tulee myös välttää toimintaa, jonka hän tietää tai hänen pitäisi tietää mahdollisesti saattavan ammattikunnan huonoon valoon. Tämä kattaa myös toiminnan, jonka järkevä ja asiaa tunteva kolmas osapuoli todennäköisesti toteaisi vaikuttavan kielteisesti ammattikunnan hyvään maineeseen. Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö eivät saa huonontaa ammattikunnan mainetta, kun he markkinoivat työtään tai edistävät myyntiään. Markkinoinnin yhteydessä tilintarkastajien tulee olla rehellisiä ja pysyä totuudessa. He eivät saa esittää liioiteltuja väitteitä pätevyystään, kokemuksestaan tai palveluista, joita he pystyvät tarjoamaan. Väheksyvät viittaukset tai perusteettomat vertailut toisten suorittamaan työhön ovat myös kiellettyä. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 25.)

Ammatillisen pätevyyden ja huolellisuuden periaate velvoittaa tilintarkastajan pitämään ammatilliset tiedot ja taidot vaadittavalla tasolla sen varmistamiseksi, että asiakkaat tai työnantajat saavat pätevää ammatillista palvelua. Periaate myös velvoittaa, että tilintarkastajan toimimaan tunnollisesti noudattaen teknisiä ja ammatillisia standardeja palveluja suorittaessa tai tuottaessa. Pätevä ammatillinen palvelu edellyttää terveen harkinnan käyttöä sovellettaessa ammatillisia tietoja ja taitoja tällaisten palvelujen suorittamiseen. Ammatillinen pätevyys voidaan jakaa kahteen vaiheeseen: ammatillisen pätevyyden saavut-

tamiseen sekä sen ylläpitämiseen. Ammatillisen pätevyyden ylläpitäminen edellyttää relevanttien teknisten, ammatillisten ja muiden työhön liittyvien kehityssuuntien jatkuvaa tiedostamista ja ymmärtämistä. Jotta tilintarkastaja kykenee tarjoamaan pätevää ammatillista palvelua aina, tulee hänen pystyä jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen kykyjensä kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Tilintarkastajan ammatilliseen huolellisuuden periaatteeseen kuuluu velvollisuus toimia tehtävään liittyvien vaatimusten mukaisesti, huolellisesti, perusteellisesti ja oikea-aikaisesti. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 22.)

4.2 Riippumattomuus ja salassapitovelvollisuus

Tilintarkastajan tulee olla riippumaton tilintarkastuskohteestaan. Tämä on luottamuksen edellytys. Tilintarkastaja ei saa olla tarkastettavaan kohteeseen esimerkiksi sukulaisuussuhdetta tai taloudellisesti riippuvainen heistä. Riippumattomuusajatuksen pohjalta myös tilintarkastaja voi suunnitella ja toteuttaa tarkastustyönsä itsenäisesti eli hänellä on vapaus valita toimeksiannon puitteissa tarkastuskohteet, tarkastuksen laajuus sekä tarkastusmenetelmät. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 50; Tomperi 2015, 10.)

Riippumattomuus voidaan jakaa kahteen eri osaan: mielen riippumattomuuteen sekä näkyvään riippumattomuuteen. Mielen riippumattomuus tarkoittaa, että tilintarkastaja pystyy suorittamaan tilintarkastuksen rehellisesti sekä säilyttämään objektiivisuuden ja ammatillisen skeptisyyden. Näkyvä riippumattomuus tarkoittaa, että tilintarkastaja välttää sellaisia seikkoja ja olosuhteita, jotka ovat niin merkittäviä, että asiaan perehtynyt kolmas osapuoli päättelisi tilintarkastajan rehellisyyden, objektiivisuuden tai ammatillisen skeptisyyden vaarantuneen. (KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015, 50 – 51; Tomperi 2015, 10.)

Tilintarkastajan tulee tarkastella tiettyjä seikkoja, jotta hän pystyy muodostamaan johtopäätöksen riippumattomuusvaatimusten noudattamisesta. Tilintarkastajan tulee arvioida ja selvittää uhat, jotka vaarantavat riippumattomuuden tarkastajan ja tarkastettavan välisistä olosuhteista ja osapuolten välisistä suhteista. Tilintarkastajan tulee myös tarkastella ja arvioida tietoa, jos tilintarkastusyhteisössä on rikottu riippumattomuutta koskevia periaatteita tai toimintatapoja, ja niiden vaikutusta tämän kyseisen toimeksiannon riippumattomuuteen. Tarvittaessa tilintarkastajan tulee ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin riippumattomuutta uhkaavien seikkojen poistamiseksi tai pienentämiseksi ne hyväksytyille tasolle. Tarvittaessa tilintarkastajan tulee kyetä luopumaan toimeksiannosta, jos asianmukaiset seikat sitä vaativat. (Halonen & Steiner 2010, 120.)

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta säädetään sekä tilintarkastuslaissa että IFAC:n määrittelemissä eettisissä säännöissä. Eettiset säännöt ja laki täydentävät toisi-

aan. (Halonen & Steiner 2010, 36.) TLL 4 luvun 8§:n mukaisesti tilintarkastaja tulee pitää salassa ulkopuolisilta informaatio, jotka hän saa tietoonsa tilintarkastusta tehtäessä. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan estä tilintarkastajaa ilmoittamasta säännösten tai viranomais määräysten vastaista toimintaa koskevaa epäilyn viranomaisille. Lisäksi salassapitovelvollisuus ei sido silloin, kun

- tilintarkastajan on ilmoitettava tai lausuttava tietonsa lain nojalla
- tilintarkastaja saa suostumuksen tietojen kertomiseen taholta, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty
- viranomainen, tuomioistuin, valvontaelin tai muu henkilö lain perusteella on oikeutettu saamaan tietoon salassa pidettävä asia
- tieto on tullut yleiseen tietoon.

4.3 Tilintarkastajan vastuu

Tilintarkastajan seuraamusjärjestelmä luokitellaan kurinpidolliseen vastuuseen, vahingonkorvausvastuuseen ja rikosoikeudelliseen vastuuseen. Eri vastuiden soveltamisedellytykset eroavat toisistaan. Kurinpitovastuussa tarkastellaan tilintarkastajan toiminnan moitittavuutta. Vuoden 2016 alusta patentti- ja rekisterihallitukseen (PRH) perustettu tilintarkastusvalvonta vastaa tilintarkastajien hyväksymisestä ja valvonnasta sekä tilintarkastuksen yleisestä ohjauksesta ja kehittämisestä. Kurinpidolliset sanktiot eivät ole oikeudelliselta luonteeltaan rangaistuksia vaan moitteita, jotka kohdistuvat hyvän tilintarkastustavan, ammattieettisten periaatteiden ja kansainvälisten standardien noudattamiseen. PRH:n jakama moite voi olla huomautus, varoitus tai tilintarkastusoikeuden hyväksymisen peruuttaminen. (Fraktman & Raitio 2015, 24-25; Tomperi 2015, 179.)

Jotta vahingonkorvausvastuuta voidaan soveltaa, tulee sitä edeltää aina vahingon tapahtuminen. Vahingon tulee olla rahassa mitattavissa ja sen on täytyy olla tilintarkastajan aiheuttama sekä vahingolla ja tilintarkastajan teolla tai laiminlyönnillä tulee olla syy-yhteys. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu voi syntyä tilintarkastuskohdetta kohtaan sekä henkilöitä, kuten tarkastuskohteen osakkaita, velkojia, tavarantoimittajia tai muita vahinkoa kärsineitä, kohtaan. Tarkastusasiakas voi vaatia vahingonkorvausta tilintarkastajalta, jos tilintarkastaja on tilintarkastusta suorittaessa aiheuttanut vahingon tahallisesti tai huolimattomuudesta. Ulkopuolinen voi vaatia vahingonkorvausta tilintarkastajalta, jos tilintarkastaja on aiheuttanut vahingon rikkomalla tilintarkastuslakia, kyseistä yhtiölakia, tilintarkastusasiakaan yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta. Korvausvelvollisuus kolmannelle osapuolelle edellyttää, että syntynyt vahinko on aiheutunut tilintarkastajan toiminnasta tai, että kolmas taho on tehnyt taloudellisen päätöksen perustuen tilintarkastajan antamaan raporttiin. (Tomperi 2015, 179, 181-182.)

Tilintarkastaja voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen, jos hän on syylistynyt rikoslain tai muun lain perusteella rangaistavaan tekoon tai laiminlyöntiin. Tilintarkastajan teko tai laiminlyönti tulee olla aina tahallinen, jotta rikosoikeudellista vastuuta voidaan soveltaa. (Tomperi 2015, 179.) TTL 10 luvun 4§ mukaisesti rangaistavaksi on säädetty tilintarkastuskertomuksen säännösten rikkominen, väärän ja harhaanjohtavan tiedon antaminen lausunnossa, tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttö sekä salassapitovelvollisuuden rikkominen. Rikosoikeudellisen vastuun seuraamus tilintarkastajalle voi olla sakkoja tai vähintään kaksi vuotta vankeutta. Sakkorangaistus annetaan, kun rikkomus on ollut vähäinen ja rangaistaan tilintarkastusrikkomuksena. Tällöin tilintarkastaja on tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta rikkonut tilintarkastuskertomuksen laatimista koskevaa säännöstä tai on antanut viranomaiselle tai tuomioistuimelle käyttöön tulevassa lausunnossa tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta väärän tai harhaanjohtavan tiedon. Sakkorangaistus annetaan, ellei muuta lakiperusteista syytä antaa ankarampaa rangaistusta. (Tomperi 2015, 179, 184.)

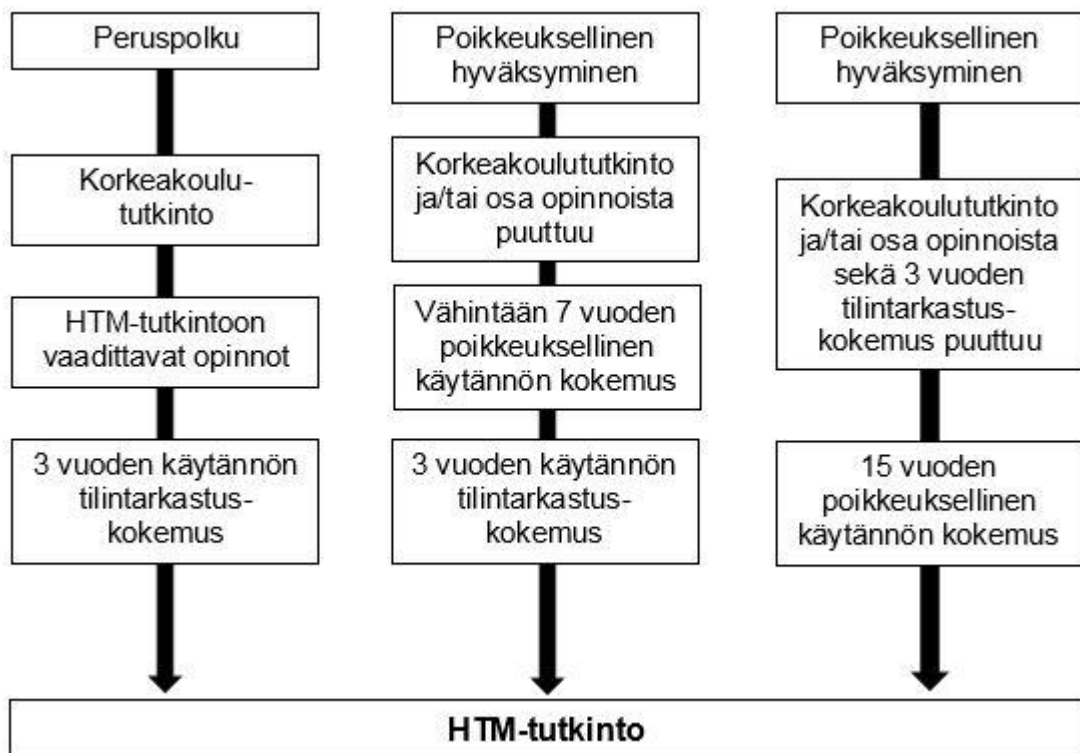
4.4 Tilintarkastajatutkinnot

Vuoden 2016 alussa tilintarkastuslaki koki kokonaisvaltaisen uudistuksen, jonka mukana myös tilintarkastustutkintojärjestelmä uudistui (Fraktman & Raitio 2015, 34). Aikaisempi tilintarkastuslaki 459/2007 tuli voimaan 1.7.2007, joka poisti maallikkotilintarkastusjärjestelmän. Vuonna 2007 tapahtuneen uudistuksen jälkeen vain julkisesti auktorisoidut eli hyväksytyt tilintarkastajat ovat voineet toimia lakisääteisinä tilintarkastajina. (Alakare ym. 2008, 13.)

Ennen 2016 lakiuudistusta tilintarkastajina toimivat HTM-tilintarkastajat ja HTM-yhteisöt, KHT-tilintarkastajat ja KHT-yhteisöt sekä JHTT-tarkastajat. HTM-tilintarkastaja on kaupakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymä tilintarkastaja ja KHT-tilintarkastaja on Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymä tilintarkastaja. HTM-tilintarkastajien ja KHT-tilintarkastajien tilintarkastustutkinnot olivat jossain määrin rinnakkaisia, koska molemmat tilintarkastajat pystyivät tehdä samantasoisia tilintarkastustehtäviä. Joitakin tiettyjä vaativia tilintarkastustehtäviä pystyi tekemään ainoastaan KHT-tilintarkastajat, mutta näissäkin tapauksissa HTM-tilintarkastaja pystyi toimia KHT-tilintarkastajan rinnalla. Syy siihen, että miksi on ollut kaksi osittain rinnakkaista ja vaihtoehtoista tilintarkastuskategoriaa, on se, että KHT-tutkinnon suorittaneista merkittävä osa oli sellaisia tilintarkastajia, jotka eivät tarkastaneet KHT-tutkintoa edellyttäviä yhteisöjä tai säätiöitä. (Tomperi 2015, 17; Vahtera 2015, 22, 25.)

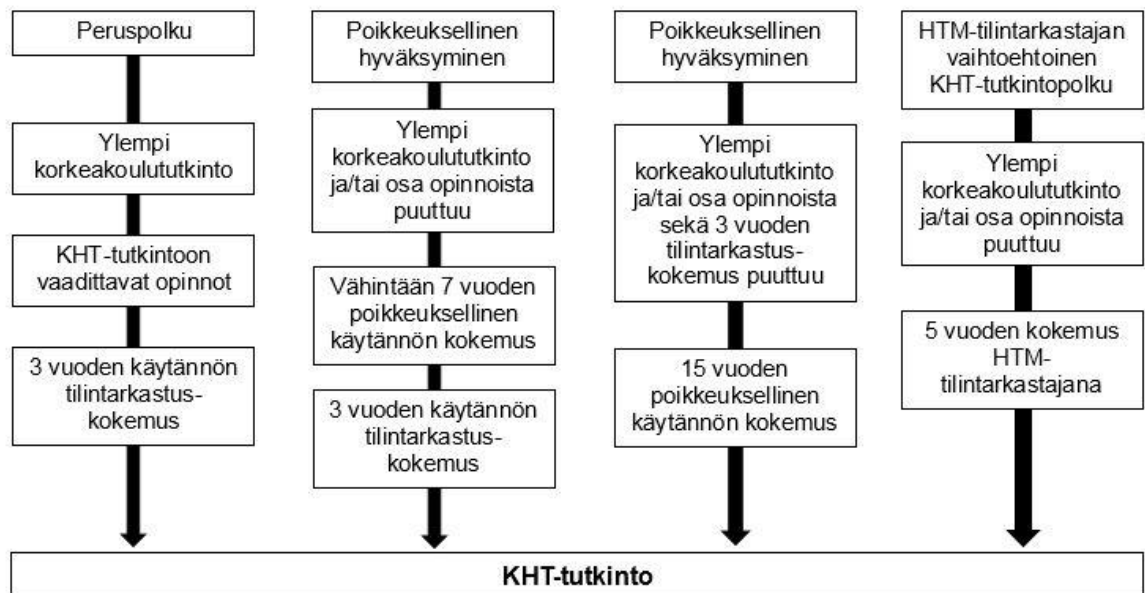
4.4.1 HTM- ja KHT-tilintarkasjatutkinnot TTL 2007 mukaisesti

Yleisten vaatimusten lisäksi HTM-tutkintoa hakevalla henkilöllä tulee olla korkeakoulututkinto sekä on suorittanut tehtävän edellyttämät laskentatoimen, oikeustieteen sekä muut kauppa- ja taloustieteelliset opinnot (kuvio 5). Lisäksi hakijalla tulee olla vähintään kolmen vuoden käytännön kokemus ammattimaisista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä. Vaikka hakijalla ei ole korkeakoulututkintoa ja/tai osa osaa vaadituista opinnoista, voi myös hän hakea tutkintoa poikkeuksellisesti silloin, kun hänellä on vähintään seitsemän vuoden työkokemus joko JHTT-tilintarkastajana, toimitusjohtajana, toimitusjohtajan sijaisena, talousjohtajana, sisäisenä tarkastajana tai muissa vastaavissa tehtävissä, ja hän on suorittanut tarvittavat lisätehtävät. Seitsemän vuoden käytännön kokemuksen lisäksi hakijalla tulee olla myös kolmen vuoden pääsäännön mukaista ammattimaista tilintarkastuskokemusta. Kun hakijalla puuttuu korkeakoulututkinto ja/tai osa opinnoista sekä pääsäännön mukainen kolmen vuoden käytännön kokemus ammattimaisista tilintarkastus ja laskentatoimen tehtävistä, voi hän hakea HTM-tutkintoa, jos hänellä on 15 vuoden työkokemus JHTT-tilintarkastajan, toimitusjohtajan, toimitusjohtajan sijaisen, talousjohtajan, sisäisen tarkastajan työtehtävistä tai muusta vastaavasta tehtävistä liiketoimintaa harjoittavasta yhteisöstä tai säätiöstä. Lisäksi hakijan tulee suorittaa vaadittavat lisätehtävät, jos vaadituissa opinnoissa on puutteita. (Tilintarkastuslautakunta 2015, 3-4, 8.)

Kuvio 5. HTM-tutkinnon suorittaminen (Tilintarkastuslautakunta 2015, 1).

Vanhassa tilintarkastuslaissa säädettiin, että KHT-tilintarkastajalla tarkoitetaan keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymää tilintarkastajaa. Yleisten vaatimusten lisäksi hakijan täytyy olla suorittanut ylempi korkeakoulututkinto sekä tehtävän edellyttämät laskentatoimen, oikeustieteen sekä muut kauppa- ja taloustieteelliset opinnot (kuvio 6). Lisäksi hakijalla tulee olla vähintään kolmen vuoden käytännön kokemusta vaativista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä. Poikkeuksellisesti hakija voidaan hyväksyä KHT-tutkintoon, vaikka hänellä ei ole ylempää korkeakoulututkintoa ja /tai vaadittavia opintoja, jos hän on toiminut päätoimisesti viisi vuotta HTM-tilintarkastajana tai 7 vuotta JHTT-tilintarkastajan, toimitusjohtajan, toimitusjohtajan sijaisen, talousjohtajan, sisäisen tarkastuksen päällikön tehtävissä tai muussa vastaavassa tehtävissä yhteisössä, säätiössä, julkisen kaupankäynnin kohteena olevassa yrityksessä tai konsernin emoyhtiössä. Tämän lisäksi hakijan on suoritettava vaadittavat lisätehtävät, jos opinnoissa on puutteita. Siinä tapauksessa kun hakijalta puuttuu ylempi korkeakoulututkinto ja/tai osa vaadituista opinnoista sekä pääsäännön mukainen kolmen vuoden käytännön kokemus, voi hän poikkeuksellisesti hakea KHT-tutkintoa, jos hän on toiminut 15 vuotta JHTT-tilintarkastajana tai toimitusjohtajan, toimitusjohtajan sijaisen, talousjohtajan, sisäisen tarkastuksen päällikön tehtävissä tai muussa vastaavassa tehtävissä yhteisössä, säätiössä, julkisen kaupankäynnin kohteena olevassa yrityksessä tai konsernin emoyhtiössä. (Tilintarkastuslautakunta 2013, 3-4, 7-8.)

Kuvio 6. KHT-tutkinnon suorittaminen (Tilintarkastuslautakunta 2015b, 1).

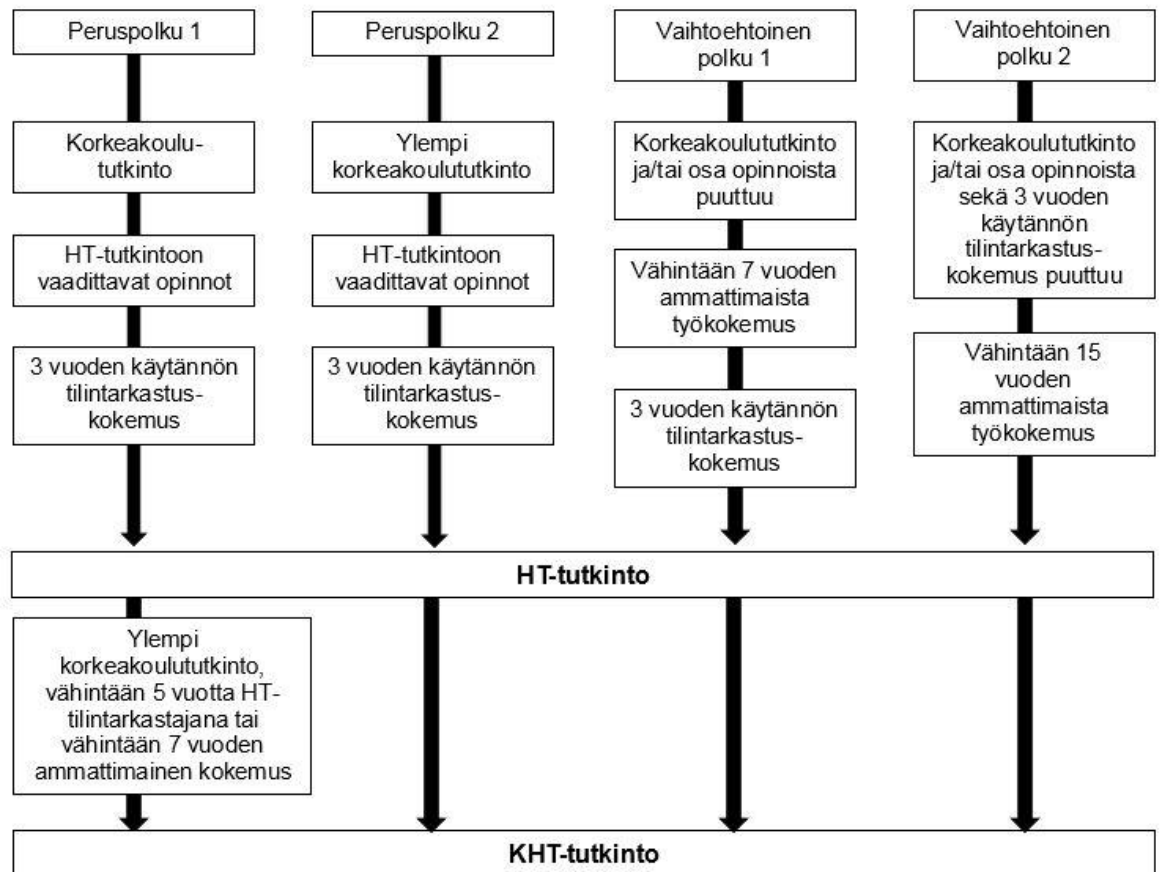
Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta pitää rekisteriä tilintarkastajista TTL 37§:n mukaisesti. Ainoastaan rekisteriin merkityillä tilintarkastajilla on oikeus käyttää KHT- tai HTM-tilintarkastaja nimikettä. Tilintarkastusrekisteristä löytyvät tilintarkastajan yksilöivät

tiedot sekä muut ammatin- ja liiketoiminnan harjoittamista koskevat tiedot. Rekisteriin myös päivitetään, jos tilintarkastajalle annetaan huomautuksia tai varoituksia ammatinharjoittamisesta.

4.4.2 Tilintarkastustutkinnot TTL 1141/2016 mukaisesti

1.1.2016 voimaan astunut uusi tilintarkastuslaki (1141/2015) uudisti kokonaisvaltaisesti tilintarkastajajärjestelmän. Tilintarkastajien tutkintojärjestelmä muuttui siten, että HT-tutkinto on jatkossa tilintarkastusalan perustutkinto, joka vastaa suunnilleen entistä HTM-tutkintoa. (Fraktman & Raitio 2015, 34.) TTL 6 luvun 2§ mukaisesti HT-tilintarkastajan hyväksymisen edellytykset pysyvät samana kuin aikaisemmin HTM-tilintarkastajan eli hakijan tulee olla luonnollinen henkilö, joka ei ole konkurssissa tai ei ole määrätty liiketoimintakieltoon tai, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu tai hänelle ei ole määrätty edunvalvojaa. Lisäksi hän ei ole osoittanut toiminnallaan, että olisi sopimaton tilintarkastajan tehtäviin.

TTL 6 luvun 2§ mukaisesti HT-tutkintoa hakevan henkilön on täytynyt suorittaa korkeakoulututkinto tai hänellä on vähintään seitsemän vuoden kokemus ammattimaisista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeudellisen alan tehtävistä. Lisäksi hakijan tulee olla suorittanut vaaditut opinnot laskentatoimesta, oikeustieteestä ja muusta kauppa- ja taloustieteistä. HT-tutkinnon opintovaatimukset vastaavat vanhoja HTM-tutkinnon opintovaatimuksia (PRH 2016.) Hakijalla täytyy myös olla vähintään kolme vuotta käytännön kokemusta tilinpäätösten tai konsernitilinpäätösten tilintarkastuksesta tai vastaavien taloudellisten laskelmien tarkastamisesta tai vaihtoehtoisesti 15 vuoden käytännön kokemus ammattimaisesta laskentatoimen, rahoituksen ja oikeudellisen alan tehtävistä. HT-tutkintoon osallistumishetkellä hakijalta saa kolmen vuoden käytännön kokemuksesta puuttua enintään 12 kuukautta. Hakija hyväksytään HT-tilintarkastajaksi vasta sitten, kun vaadittu kolmen vuoden työkokemus täyttyy. Jos hakijalla suoritetuissa opinnoissa on vajavaisuuksia, tulee annetut lisätehtävät suorittaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 10, 12.)

Kuvio 7. HT- ja KHT-tutkintojen polut (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 42)

HT-tutkinnon jälkeen henkilö voi suorittaa yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön tilintarkastajan KHT-erikoistutkinnon ja/tai julkishallinnon ja –talouden tilintarkastajan JHT-erikoistutkinnon (Fraktman & Raitio 2015, 34). Jotta HT-tilintarkastaja hyväksytään osallistumaan KHT-tilintarkastajan tutkinnon kokeeseen, tulee HT-tilintarkastajalla olla ylempi korkeakoulututkinto tai työkokemusta HT-tilintarkastajana vähintään viisi vuotta tai vähintään seitsemän vuotta kokemusta ammattimaisesta laskentatoimen, rahoituksen ja oikeudellisen ajan työtehtävistä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 10.)

5 Portfolio – Oma Kehitys

Tässä osiossa käyn läpi omia valmiuksia tilintarkastajaksi. Kiinnostuin tilintarkastajan mahdollisesta työurasta toisena opiskeluvuotenani ja aloin jo tuolloin suunnitella opintojani sen mukaan, jos mahdollisesti tulevaisuudessa haluan pyrkiä tilintarkastusalalle. Vertaan omaa koulutustani HT-tutkinnoissa vaadittuihin ehtoihin. Selvitän myös alan tulevaisuuden näkymiä ja tilintarkastajien yleistä tarvetta. Tämän jälkeen laadin suunnitelman, jonka perusteella voisin tulevaisuudessa työskennellä vielä tilintarkastajana ja pohdin omista mahdollisuuksistani menestyä alalla.

En ole suorittanut mitään omaa tutkimusta opinnäytetyötäni varten, vaan olen perehtynyt muiden tekemiin tutkimuksiin aiheesta. Koin, että sain riittävän tiedon tällä tavalla ja itse suoritettut esimerkiksi haastattelut eivät olisi enää tuottaneet merkittävästi uutta tietoa aiheesta opinnäytetyölleni. Olen käyttänyt apunani kahden opinnäytetyön haastattelun tuloksia. Kati Asmundi (2014) on selvittänyt opinnäytetyössään ”Tradenomin haasteet matkalla tilintarkastajaksi” minkälaisia haasteita tradenomi kohtaa halutessaan ryhtyä tilintarkastajaksi. Johanna Lahti (2015) on opinnäytetyössään ”Mielikuvat ja kiinnostus tilintarkastajan ammattia kohtaan” haastatellut useampaa alan ammattilaista sivuttaen aiheittani. Lisäksi olen hankkinut syventävää tietoa tilintarkastajien määrästä ja tarpeesta ja tulevaisuuden näkymistä.

5.1 Haaga-Helia, tradenomikoulutus

Olen opiskellut finanssi- ja talousalan koulutusohjelmassa ammattikorkeakoulussa Haaga-Heliassa. Liiketalouden peruskurssien lisäksi koulutusohjelma koostuu rahoituksen, juridikan ja kirjanpidon kursseista. Koulutusohjelma antaa hyvät valmiudet työskennellä sekä rahoitusalueella että muissa talousalan tehtävissä.

Patentti- ja rekisterihallituksen (2016) mukaan HT-tutkinnon opintovaatimukset ovat pysyneet samana verrattuna HTM-tutkinnon vaatimuksiin tilintarkastajien tutkintojärjestelmän uudistamisesta huolimatta. HT-tutkintoa hakevan henkilön tulee olla suoritettuna tietty määrä tilintarkastuksen, laskentatoimen, oikeustieteen sekä muita opintoja yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Tilintarkastuksen ja laskentatoimen opintoja tulee olla suoritettuna vähintään 52 opintopistettä, oikeustieteen opinto vähintään 22 opintopistettä sekä muita opintoja vähintään 22 opintopistettä. (Tilintarkastuslautakunta 2015, 5.) Opintovaatimukset on havainnollistettu liitteessä 2.

Opinnot tulee myös sisältää tiettyjä aihealueita, jotta voidaan katsoa, että hakijalla on tarpeeksi kattava tietämys aihepiiristä. Tilintarkastuksen ja laskentatoimen opinnoissa haki-

jan on täytynyt opiskella ainakin tilintarkastusta koskevaa säätelyä ja hyvää tilintarkastustapaa, johdon laskentatoimea, sisäistä valvontaa sekä kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevaa säätelyä, hyvää kirjanpitotapaa ja tilinpäätöksen analysointia. Oikeustieteen opinnot on täytynyt sisältää ainakin opintoja eri yhteisömuodoista ja arvopaperimarkkinoita koskevaa säätelyä, verotuksesta (yritysverotus, ennakoperintä, arvolisäverotus ja verotusmenettely) sekä kauppa- ja varallisuus oikeudesta, maksukyvyttömyys- ja työlainsäädännöstä. Muut opinnot ovat kauppa- ja taloustieteellisiä yleisopintoja seuraavista aihealueista: liiketaloustiede tai kansantaloustiede, yritysrahoitus tai rahoitusmarkkinat, talousmatematiikka tai tilastotiede, tietotekniikka tai tietojärjestelmät. (Tilintarkastuslautakunta 2015, 5.)

Opintoni jo lähtökohtaisesti sisältävät hyvät valmiudet opintovaatimusten täyttämiseen, koska opinnot sisältävät monipuolisesti opintoja laskentatoimesta, rahoituksesta, juridikasta sekä yleisiä liiketalouden opintoja. Mutta kattaakseen kaikki opintovaatimukset, olen valinnut harkiten tarvittavia opintoja oikeustieteestä ja tilintarkastuksesta. Liitteessä 2 vertailen omia opintoja HT-tutkinnon opintovaatimuksiin. Olen taulukossa oman harkintani mukaisesti sijoittanut opinnot oikeisiin ryhmiin. En tietenkään voi olla sata prosenttisen varma, että myös HT-tutkintoon hyväksyjä tulkitsee asian samalla tavalla, mutta nyt voin katsoa, että opintosuoritukseni kattavat HT-tutkinnon opintovaatimukset.

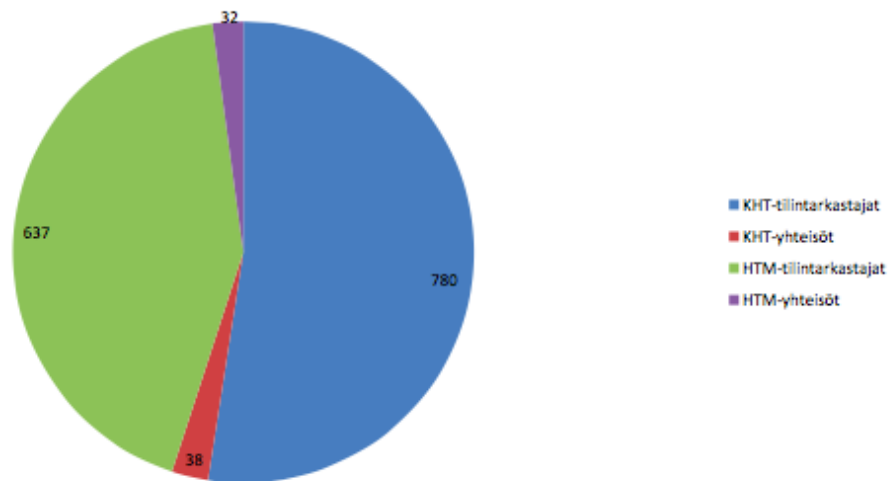
Tilintarkastuksen ja laskentatoimen opintoja tulee olla suoritettuna vähintään 52 opintopistettä. Neljä vaadittua osaamisaluetta ovat tilintarkastus, johdon laskentatoimi, sisäinen valvonta sekä kirjanpito ja tilinpäätös. Jokaiseen opintovaatimukseen minulla on aihepiiriä koskevia opintoja (liite 2). Yhteensä olen suorittanut 60 opintopistettä tästä aihekokonaisuudesta. Oikeustieteen opintoja tulee olla suoritettuna vähintään 22 opintopistettä. Opintojen tulee sisältää eri yhtiömuodoista ja arvopaperimarkkinoiden säätelyä, verotuksesta ja lisäksi kauppa- ja varallisuus oikeudesta, maksukyvyttömyys- ja työlainsäädännöstä. Opintoni on kattanut jokaisen aihepiirin ja myös vähimmäisopintosuoritusmäärä ylittyy suorittamalla 30 opintopisteellä juridikasta. Kolmas vaadittu opintoryhmä on muuta opinnot, joita tulee olla suoritettuna vähintään 22 opintopistettä. Näihin opintoihin tulee vähintään sisältyä opintoja liiketaloustiede tai kansantaloustiede, yritysrahoitus tai rahoitusmarkkinat, talousmatematiikka tai tilastotiede, tietotekniikka tai tietojärjestelmät. Tähän ryhmään soveltuvia opintoja olen suorittanut 48 opintopistettä ja nämä opinnot jakautuvat jokaiseen neljän vaadittuun aihealueeseen.

5.2 Tilintarkastajien tarve ja riittävyys

Tilintarkastajien määrä on suurin piirtein vastannut yhteiskunnan ja markkinoiden tarpeita. Tulevaisuudessa ei ole näköpiirissä mitään sellaista yhteiskunnallista kehitystä, joka tulisi vaikuttamaan merkittävästi tilintarkastajien tarpeeseen, esimerkiksi lakiuudistuksia, jotka suoraan vaikuttaisivat tilintarkastajien riittävyyteen. Tällainen lakiuudistus voisi olla esimerkiksi, että tilintarkastusvelvollisuuden rajoja nostetaan korkeammalle, ja näin yhä harvemman yhtiön täytyisi suorittaa tilintarkastus. Tässäkin tapauksessa vaikutus voisi jäädä pienemmäksi, koska suuri osa pienistä ja keskisuurista yrityksistä luultavasti edelleen teettäisivät tilintarkastuksen, koska luotonantajat tai julkisen tuen antajat edellyttäisivät sitä. (Andersson 2010, 58.)

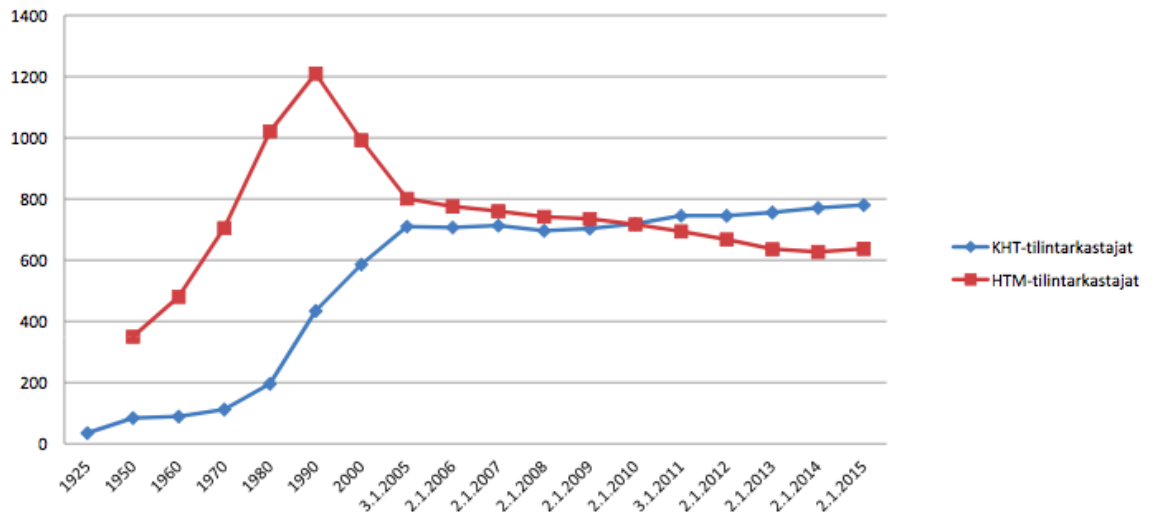
Tilintarkastuslautakunnan antaman vuoden 2015 tilintarkastustiedotteen mukaisesti hyväksyttyjä tilintarkastajia Suomessa vuoden 2015 alussa oli vähän alle 1500. KHT-tilintarkastajia oli noin 140 enemmän kuin HTM-tilintarkastajia (kuvio 8). Kuten kuviosta 7 voi nähdä tilintarkastajien lukumäärä on ollut suurin piirtein sama vuodesta 2005 lähtien. Vuodesta 1925 KHT-tilintarkastajien määrä on kasvanut vuoteen 2005 asti kunnes määrä tasaantui noin 700:n (kuvio 9). Samaan aikaan HTM-tilintarkastajien määrä kasvoi paljon voimakkaammin kuin KHT-tilintarkastajien määrä. HTM-tilintarkastajien lukumäärä kasvoi vuodesta 1950 noin reilusta 300:sta vuoteen 1990 mennessä noin 1200:n. Tämän jälkeen HTM-tilintarkastajien määrä on laskenut. Vuonna 2005 HTM-tilintarkastajia oli noin sata enemmän kuin KHT-tilintarkastajia. Vuodesta 2005 vuoteen 2015 tilintarkastajien kokonaismäärä on pysynyt suurin piirtein samana, mutta vuoden 2015 alussa KHT-tilintarkastajien lukumäärä on kasvanut suuremmaksi kuin HTM-tilintarkastajien lukumäärä. (Tilintarkastustiedote 2015, liite2.)

Hyväksytyt tilintarkastajat Suomessa 2.1.2015

Kuvio 8. Hyväksytyt tilintarkastajat Suomessa (Tilintarkastustiedote 2015, liite 2)

KHT- ja HTM-tilintarkastajien lukumäärän kehitys

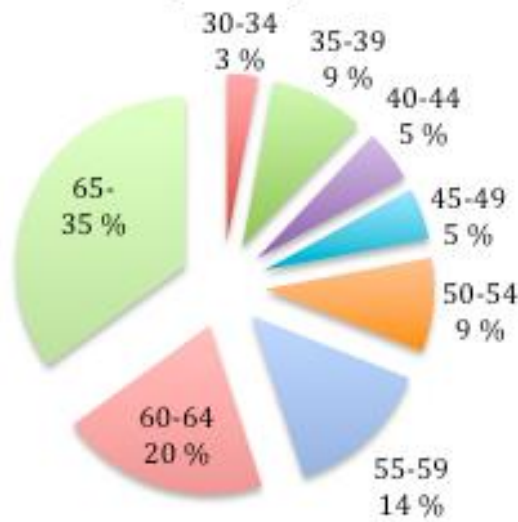

Kuvio 9. Tilintarkastajien lukumäärän kehitys vuoteen 2015 asti (Tilintarkastustiedote 2015, liite 2)

Tilastojen mukaisesti kaikista HTM-tilintarkastajista 55 % on vähintään 60 vuotta ja 69 % HTM-tilintarkastajista on vähintään 55 vuotta (kuvio 10). Suurin ikäryhmä on yli 65-vuotiaat, joita HTM-tilintarkastajista on 35 %. KHT-tilintarkastajien ikäjakauma on tasaisempi; kaikkia ikäryhmiä on suurin piirtein saman verran (kuvio 11). (Tilintarkastustiedote

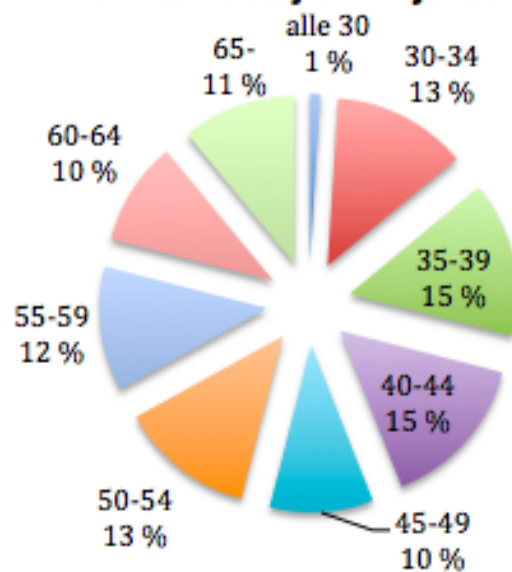
2015, liite 2.) Tilaston perusteella voisi nostaa esiin tulevaisuudessa tilintarkastajien riittävyyden, koska varsinkin HTM-tilintarkastajien, nykyisten HT-tilintarkastajien, ikäjakauma on niin vanha. Työntekijän eläkelain (2006) 3 luvun 11§ mukaisesti työntekijän eläkeikä tällä hetkellä on 63 – 68 vuotta. Tämä tarkoittaa, että suurimman ikäryhmä eli yli 65-vuotiaiden tulee jäädä viimeistään muutaman vuoden päästä eläkkeelle ja eläkkeelle jääminen häämöttää myös seuraavalle ikäryhmälle 60 – 64-vuotiaille varsin pian. Tästä voisi päätellä, että uusien tilintarkastajien tarve alalle tulevaisuudessa on kasvava.

HTM-tilintarkastajien ikäjakauma 1/2015

Kuvio 10. HTM-tilintarkastajien ikäjakauma vuoden 2015 alussa (Tilintarkastustiedote 2015, liite 2)

KHT-tilintarkastajien ikäjakauma 1/2015

Kuvio 11. KHT-tilintarkastajien ikäjakauma vuoden 2015 alussa (Tilintarkastustiedote 2015, liite 2)

Tilintarkastajatutkintoa voidaan pitää haastavana. Tilastollisesti HTM-tutkintoon osallistuneista noin 30-40 % läpäisee testin vuosittain (kuvio 11). Vuonna 2014 HTM-tutkinnon suoritti hyväksytysti 24 henkilöä ja edeltävänä vuonna 20. (Tilintarkastuslautakunta 2015, liite 3.) Vuonna 2014 HTM-tutkinnossa hyväksytyistä 58 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto. Hyväksytyistä 36 prosentilla oli ammattikorkeakoulututkinto. (Tilintarkastustiedote 2015, liite 1.)

Kuvio 11. HTM-tutkinnossa hyväksyttyjen määrä (Tilintarkastuslautakunta 2015, liite 3)

Metsä-Tokila (2011, 36-37) arvioi taloushallinnon toimialaraportissa kuinka riittävän osaan työvoiman saaminen tilintarkastusosalle on haaste. Haasteita luovat varsinkin HTM-tilintarkastajien ikääntyminen sekä tutkintoihin hakevien liian pieni määrä. Hakijoiden määrään vaikuttaa negatiivisesti mm. tutkintoa edeltävä kokemusvaatimus sekä itse tutkinnon haastavuus. Vielä 1990-luvun puoliväliin asti HTM-tutkintoon hakeneilla ei tarvinnut olla korkeakoulututkintoa, tuolloin yli puolella hakijoista oli merkonomitutkinto. Kun korkeakoulututkinto vaatimus astui voimaan HTM-tutkintoon, romahti HTM-tutkintoon hakevien määrä. Tilintarkastusala myös kilpailee yritysten taloushallinnon kanssa samasta työvoimasta. Alalle tulevat uudet nuoret kokevat taloushallinnon tehtävät houkuttelevimmiksi kuin tilintarkastajan työn ja näin uusi koulutettu työvoima valuu pois tilintarkastustoimialalta.

Anderssonin (2010, 59) mielestä tilintarkastajien nykyinen määrä tulisi pyrkiä säilyttämään. Tilintarkastajien osaamis- ja laatuvaatimuksia ei voi alentaa, jotta voidaan turvata pätevät ja ammattitaitoiset tilintarkastuspalvelujen tarjoajat. Anderssonin mielestä aikaisempi tutkintojärjestelmä kolmella erillä tilintarkastuskategoriolla saattoi aiheuttaa tehotomuutta. Suoraviivaisempaa olisi tutkintojärjestelmä, jossa olisi yksi perustutkinto ja mahdollisuus myöhemmin hankkia erikoistutkinto. Tämä uudistushan tuli voimaan vuoden

2016 alusta, joten tämä turha mahdollinen tehottomuus on poistettu ja tutkintojärjestelmä on selkeämpi.

Johanna Lahti (2015, 57-58, 66) on opinnäytetyössään tutkinut ammattikorkeakoulujen liiketalouden opiskelijoiden kiinnostusta tilintarkastajan työtä kohtaan. Lahti on haastatellut viittä tilintarkastuksen ammattilaista, opiskelijakyselyn lisäksi, opinnäytetyötään varten. Haastateltavien mielestä tilintarkastusalalle mahtuisi lisääkin työntekijöitä, ja osan mielestä tilintarkastajista on jo tällä hetkellä pulaa. Tilintarkastajien tämän hetkinen ikärakenne luo tilaa ja tarvetta uusille tilintarkastajille. Vaikka tilintarkastusala kokisikin lainsäädännöllisiä muutoksia, ja näiden myötä tilintarkastajien tarve vähenisi, se ei välttämättä suoraanaisesti vaikuttaisi käytännössä tilintarkastajien määrän pienenemiseen. Monet yhteisöt, jotka ovat tottuneet tilintarkastukseen, luultavasti jatkaisivat tilintarkastuksen suorittamista. Lisäksi tilintarkastajat tekevät myös muitakin kuin tilintarkastavat yhtiöitä, he tarjoavat yleensä muitakin palveluja kuten neuvonantopalvelut.

5.3 Tulevaisuuden näkymät

Tilintarkastustoiminta rajoittui perinteiseen tilintarkastustehtäviin 1970-luvulle asti. Nykyisin tilintarkastusyhteisöt voivat olla monipuolisia palveluntarjoajia perinteisen tilintarkastustoiminnan lisäksi. Perinteiseen tilintarkastustoimintaan kuuluvat lakisääteinen tilintarkastustehtävät ja lakisääteiset asiantuntijatehtävät. Tämän jälkeen perinteisen tilintarkastustehtävien rinnalle on tullut myös monia muita palveluja, joita tilintarkastusyhteisöt tarjoavat. Ensimmäiseksi lisättiin veroneuvonta ja tämä johti 1980-luvulla laajempiin konsultointityyppeihin tehtäviin. 1990-luvun loppupuolella Suomessa lisääntyneet yritysjärjestelyt ovat tuoneet tilintarkastustoimistoille monia uusia tehtäviä. Viime aikoina jotkut tilintarkastustoimistot tarjoavat myös lainopillisia palveluja, ympäristölaskentaa sekä sähköiseen liiketoimintaan liittyvää taloushallintoa. Nykyisin onkin tärkeää erottaa toisistaan tilintarkastus ja tilintarkastustoimiston palvelut. (Metsä-Tokila 2011, 32.)

Tilintarkastuksen markkinat ovat pitkälti kotimaassa, mutta maailman globalisoituminen luo uusia haasteita tilintarkastusalalle monikansallisten yritysten myötä. Tilintarkastustoiminnan tulee pysyä kehityksen perässä, kun kansainvälinen talous ja sen säännökset muuttuvat. Tämä koskee varsinkin suuria ja noteerattuja sekä monikansallisia yrityksiä. Nämä muutokset ja vaatimukset koskevat lähinnä Big 4 tilintarkastusasiakkaita, koska heillä on riittävä osaaminen ja resurssit erittäin vaativien tilintarkastusten tekoon. Kansallisia pieniä ja keskisuuria yrityksiä tarkastavilla tilintarkastajille ei ole yhtä suuret paineet uuden tiedon ja osaamisen hankkimisessa, vaikka tilintarkastuksen säännökset ja vaatimukset eivät ole juuri erilaisia riippuen tarkastuskohteen koosta. (Andersson 2010, 10.)

Suomessa tilintarkastus on keskittynyt neljälle suurelle globaalisti toimivalle tilintarkastusketjulle (Big 4), joilla on liikevaihdon mukaan mitattuna Suomessa noin 90 prosentin markkinaosuus (Andersson 2010, 59). Kaikista tilintarkastusasiakkaista näillä neljällä suurella toimijalla on noin puolet ja suurimpien asiakasyritysten osalta kaikki (Metsä-Tokila 2011, 33). Nämä neljä suurta tilintarkastusketjua ovat PwC, Deloitte, KPMG ja Ernst & Young. Näiden suurten globaalien tilintarkastusketjujen kasvua on tukenut tarkastettavien yritysten kansainvälistyminen ja laajentuminen. Tällaisten yritysten tilintarkastaminen vaatii tilintarkastajalta monitahoista osaamista sekä runsaasti kansainvälisiä yhteyksiä, että pienemmät tilintarkastusyhteisöt eivät pysty tarjoamaan vaadittavaa osaamista tai resursseja. (Andersson 2010, 60.)

Tietotekniikan kehitys vaikuttaa tilintarkastajan työhön. Tietotekniikan kehitys, esimerkiksi kirjanpidon siirtyminen paperilta sähköiseksi, muuttaa tilintarkastajan työtä, mutta se ei kuitenkaan vähennä sitä. Tiedon määrä kasvaa, mutta sen myötä nousee aiheelliseksi kysymyksi, mikä tieto on oleellista tilintarkastuksen kannalta. Tietotekniikan kehitys myös helpottaa tilintarkastajan rutiineja. Dokumentointi ja tiedonhallinta on tärkeä osa tilintarkastajan työtä, joten tilintarkastajan arkea pystyy helpottaa erityisillä tilintarkastusohjelmilla suurimmissa tilintarkastustoimistoissa. (Metsä-Tokila 2011, 42.)

5.4 Haasteet tradenomin näkökulmasta

Yleensä tilintarkastajiksi pyrkivät hankkivat tarvittavat käytännön kokemuksen toimimalla assistentin tehtävissä tilintarkastajayhteisössä. Tämä on luonnollista, koska tilintarkastuslaki edellyttää, että käytännön kokemus hankitaan hyväksytyn tilintarkastajan ohjauksessa. Suuret tilintarkastusyhteisöt pystyvät tarjoamaan näitä assistenttipaikkoja alalle halua-ville, kun taas pienet yhteisöt ja yksinään toimivat tilintarkastajat eivät yleensä kykene tähän. Tästä syystä suuri osa tilintarkastustutkintoon osallistuvista on suuren tilintarkastusyhteisön palvelussa, ja tutkinnon suorittamisen jälkeen, he myös jatkavat tässä toime-ssa. Tämä tilanne ei välttämättä ole kaikkein paras tilanne tilintarkastusalaa katsottuna kokonaisuutena. Alalla olisi hyvä olla myös erilaisen taustan omaavia tilintarkastajia, kuten pienemmistä tilintarkastusyhteisöistä tai yritysmaailman taloushallinnon puolelta. (Andersson 2010, 60.)

Kati Asmundi (2014, 7, 31, 34) on selvittänyt opinnäytetyössään ”Tradenomin haasteet matkalla tilintarkastajaksi” minkälaisia haasteita tradenomi kohtaa halutessaan ryhtyä tilintarkastajaksi. Asmundi on rajannut tutkimuksensa Pohjois-Suomen tilintarkastajiin, mutta haasteet ovat myös varmasti samantyyppisiä myös muualla Suomessa. Asmundi oli opin-

näytetyötään varten suorittanut kyselyn, johon vastasi seitsemän tilintarkastajaa, jotka työskentelevät Pohjois-Suomen alueella. Näistä seitsemästä kaksi oli koulutukseltaan tradenomi, yksi merkonomi ja loput neljä kauppatieteiden maistereita. Neljä vastanneista oli HTM-tutkinnon suorittaneita ja kolme KHT-tutkinnon. Tutkimuksessa nousi esille, että tradenomi on hyvä pohja tilintarkastajaksi, jos vain henkilöllä on hyvä asenne ja valmis oppimaan uutta, koska alalla vaadittava ammattitaito kertyy pelkästään kokemuksen kautta.

Asmundin (2014, 33-35, 43-44) tutkimuksessa nousi esille, että haasteita tradenomille luova kilpailu assistentin paikoista kauppatieteiden maistereiden kanssa, joita varsinkin Big 4 yhtiöt palkkaavat ylemmän korkeakoulututkinnon vuoksi. Ekonomieilla on valmiudet osallistua KTM-tutkintoon, kunhan vaatimukset täyttyvät mm. työkokemuksen puolelta. Big 4 yhtiöt eivät juurikaan kannusta HTM-tutkinnon hakemista ja näin he eivät ole kovin kiinnostuneita palkkaamaan tradenomeja. Koska tradenomilla voi olla vaikea saada työpaikka KHT-yhteisöstä, voisi hän miettiä vaihtoehdoksi HTM-yhteisöjä. Tällöin ongelmaksi vaan nousee, että HTM-yhteisöjä on vähemmän, joten vapaita työpaikkoja ei välttämättä ole paljoa tarjolla.

Asmundin (2014, 33-35, 45) tutkimuksessa toiseksi suureeksi haasteeksi tradenomille nousi tutkinnon opintovaatimukset, varsinkin silloin, jos tradenomi ei ole ottanut huomioon opintovaatimuksia omia opintoja suorittaessa. Ilman opintojen suunnittelua tradenomi tulee luultavasti tarvitsemaan lisäkoulutusta, jotta vaatimukset saadaan täytettyä. Mutta lopujen lopuksi Asmundin tutkimuksessa nousee esille se, että haasteista huolimatta tradenomikoulutus antaa hyvät valmiudet tilintarkastajaksi, jos henkilöä vain kiinnostaa tilintarkastajan ura ja hänellä on intohimoa opiskella ja tehdä töitä sen eteen.

Isoimmat tilintarkastusyhtiöt tarjoavat alalle haluaville trainee-ohjelmia. Kaikille Big 4 yhtiöillä on omanlainen trainee-ohjelma, jonka avulla päästä alkuun tilintarkastajan uralla ja saada jalka oven väliin. Toinen tarina on se, että minkälaisen koulutustaustan omaavia henkilöitä hyväksytään tilintarkastusohjelmaan. Deloitteen sivuilta löytyy kahden opiskelijan tarina omista kokemuksista tilintarkastusharjoittelusta yrityksessä; molemmat harjoittelijat ovat koulutukseltaan kauppatieteiden maistereita (Deloitte 2016). Myös Ernst & Young tarjoaa harjoitteluohjelman, heidänkin sivuilta löytyvä tarina tilintarkastajaharjoittelijasta on kauppatieteiden maisteri (EY 2016). KPMG ja PwC sentään mainitsevat AMK-opiskelijat omissa trainee-ohjelmiensa esittelyissä, toisin kuin Deloitte ja E&Y (KPMG 2016; PwC 2016).

Metsä-Tokila (2011, 39) listaa tilintarkastajan tärkeimmiksi osaamisalueiksi laskenta-osaamisen, verotuksellisen ja juridillisen osaamisen, yrityksen liiketoimintamallien ymmärtäminen ja toimialaosaaaminen, tietotekniset valmiudet, konsultointi- ja neuvontataidot, kansainväliseen kauppaan liittyvät taidot sekä verkostoituminen. Tilintarkastuksessa vaadittava osaaminen ei ainoastaan synny ainoastaan koulutuksen kautta vaan kertyy työssä kokemuksen myötä. Lahden (2015, 63) opinnäyteydessä haastateltavat kertoivat tilintarkastajaksi haluavalla täytyy olla perusosaaminen taloushallinnosta, jotta hän pystyy ymmärtämään, miten kirjanpito ja yritys toimivat. Henkilön tulee olla tarkka, huolellinen ja pitkäjänteinen työssään ja osata alaa säätelevät lait. Tilintarkastajan työ vaatii kykyä oppia uutta, loogista ajattelua ja hahmottamista sekä sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot ja kyvyt ovat siinä mielessä tärkeitä, että täytyy tulla toimeen ja pystyä neuvottelemaan erilaisien yrittäjien kanssa.

5.5 Suunnitelma omista urapoluista kohti tilintarkastajan uraa

Henkilö, joka voi osallistua HT-tutkintoon tulee olla alempi korkeakoulututkinto, täyttää määritetyt opintosuoritukset sekä hänen on täytynyt työskennellä tilintarkastusassistenttina vähintään 3 vuotta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 42). HT-tilintarkastajaksi on myös polkuja, mutta tämä polku on järkevin itselle, koska kaksi kolmesta vaatimuksesta on jo täytetty valmistumiseni myötä.

Tilintarkastajan uraa voi lähestyä useammalta eri kannalta ja suorinhan olisi valmistumisen jälkeen pyrkiä työskentelemään tilintarkastusyhteisöön kerryttääkseen assistenttityökokemusvuosia. Tässä tapauksessa minun tulisi alkaa selvittää vaihtoehtoja, joita lähestyä työhakemuksella. Luonnollisestihan ensimmäiseksi tulee mieleen isot Big 4 yhtiöt, mutta lisäksi olisi järkevää selvittää myös muita pienempiä toimijoita alalta. Näihin voisi olla ehkä paremmat mahdollisuudet päästä töihin, vaikka paikkoja olisikin vähemmän. Varsin houkuttelevina tuntuu isojen yritysten tarjoamat trainee-ohjelmat sekä monipuoliset uramahdollisuudet talon sisällä.

Työskentelen tällä hetkellä taloushallintopuolella kirjanpitäjänä. Hoidamme yrityksen kirjanpidon kolmen hengen tiimissä. Tiimiä johtaa talousjohtaja, ja minä yhdessä toisen kirjanpitäjän kanssa hoidamme yrityksen kirjanpidon ynnä muita taloushallinnollisia tehtäviä. Työ on ollut erittäin antoisaa ja olen oppinut paljon viimeisen vuoden aikana, jona olen työskennellyt yrityksessä. Tämän vuoksi yksi mahdollisuus olisi se, että työskentelisin taloushallinnon alalla pidempään keräten kokemusta alalta. Näin kertynyt kokemus olisi vahvuus ja minulla olisi enemmän valttikortteja ekonomeja vastaan, kun yrittäisin hakea työpaikkaa tilintarkastaja-assistentiksi tilintarkastusyhteisöön.

Yksi vaihtoehto on myös suorittaa ylempi korkeakoulututkinto yliopistossa. Tällöin alkaisin olla vahvoilla kilpailussa muita hakijoita vastaan, koska tässä tapauksessa minulla olisi jo työkokemusta taloushallinnon puolelta sekä ylempi korkeakoulututkinto, jota varsinkin isommat tilintarkastusyhteisöt suosivat.

Suoraviivaisin suunnitelma olisi suoraan pyrkiä tilintarkastusyhteisöön tekemään tilintarkastusassistentin töitä ja näin olla askel lähempänä HT-tutkinnon osallistumista. Mutta esteeksi voi tosiaan tulla tradenomin alempi korkeakoulutustaso. Joten suunnitelmana voisi olla aktiivisesti hakea työpaikkaa tilintarkastusalalta ja samalla jatkaa töitä taloushallinnon puolella. Taloushallinnon työ kirjanpitäjä on ainakin vielä mielekästä tämän hetkessä työpaikassa, vaikkakin samoja rutiineja toistetaan kuukaudesta toiseen, on minulla silti vielä paljon opittavaa kirjanpidosta ja taloushallinnollisesta ymmärtämisestä. Jos työnhaku tilintarkastusyhteisöön ei tuota tulosta halutussa ajassa, niin sitten täytyy alkaa miettiä jatkokoulutuksen tarpeellisuutta. Ensisijaisena vaihtoehtona pidän kuitenkin hakeutumista tilintarkastusalalle tradenomin taustalla ja vasta tarpeen mukaan kouluttautua lisää, jos alalle pääsy tuntuu muuten mahdottomalta.

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää omia mahdollisuuksia toimia tilintarkastajana tulevaisuudessa tradenomikoulutuksella. Tätä lähestyin selvittämällä mitkä on vaatimukset, jotta tilintarkastaja-ammattitutkintoon voi osallistua. Tämän jälkeen vertasin näitä vaatimuksia omiin koulusuorituksiini. Lisäksi selvitin tilintarkastusalan nykytilannetta sekä tilintarkastajien yleistä riittävyyttä ja tarvetta. Tämän tarkoituksena oli saada mielikuva, että kannattaako alalle edes pyrkiä, jos tulevaisuuden näkymät olisivat esimerkiksi huonot.

Viitekehyksessä käsittelin tilitarkastusalaa säätelevää lakia ja muita säädöksiä sekä itse tilintarkastus työtä ja sen vaiheita. Tämän tarkoitus oli muodostaa kuva pääpiirteisesti tilintarkastajan työstä ja sen haasteista ja vaatimuksista. Viitekehyksessä selvitin myös hyväksytyn tilintarkastajan määrittelyn sekä tilintarkastustutkinnon vaatimukset. Tilintarkastajan työhön vaikuttavat lakien lisäksi hyvä tilintarkastustapa sekä ammattieettiset periaatteet. Mielestäni viitekehys onnistuneesti pohjustaa tutkimusongelmaa ja antaa taustatietoa haastavasta tilintarkastajan työstä. Itselle viitekehysten laatiminen selvensi tilintarkastajan työtä ja sen monivaiheisuutta. Sain myös paremman käsityksen työn laajoista vastuista ja vaatimuksesta. Tilintarkastajan työ on tarkkaan säänneltyä, mutta moni asia myös nojautuu tilintarkastajan omaan ammatilliseen harkintaan.

Suomessa tilintarkastajia on riittävästi ja suurta muutosta tilintarkastajien määrän tarpeeseen ei ole näköpiirissä. Tällaisia suuria yhteiskunnallisia muutoksia voisi olla esimerkiksi lakiuudistus, jossa nostettaisiin yritysten tilintarkastusvelvollisuuden alarajoja, jolloin yhä harvemman yrityksen tarvitsee suorittaa tilintarkastus. Tämän hetkisten tilintarkastajien ikärakenne, varsinkin HTM-tilintarkastajien keskuudessa, että suuri osa HTM-tilintarkastajista jää eläkkeelle seuraavan 5-10 vuoden aikana. Jos oletetaan, että tilintarkastajien yleinen tarve Suomessa ei vähene, niin töitä ainakin pitäisi riittää alalla. Henkilökohtaisesti tämä kannustaa alalle pyrkimistä. Haastava ammattitutkinto luonnollisesti hidastaa valmistuvien tilintarkastajien määrää, ja saattaa jopa laskea alan kiinnostusta alalle pyrkivissä. Toisaalta tilintarkastajan ammatti on erittäin haastava ja tilintarkastajan vastuu antamistaan lausunnoistaan on laaja. Omasta mielestäni on tärkeää ja hyvä asia, että tutkinto on haastava, jotta voidaan varmistaa, että tilintarkastajalla on riittävät tiedot ja taidot ammatissa toimimaan.

Tilintarkastajaksi pyrkivän henkilön tulee olla osata kirjanpito ja osata tulikita tilinpäätöksiä. Työhön vaikuttavien lakien osaaminen on tärkeää. Ammatillisen osaamisen lisäksi myös persoonallisilla tekijöillä on merkitystä tilintarkastajan työssä. Tilintarkastajan sosiaaliset taidot ovat tärkeitä, jotta pystytään kommunikoimaan asiakkaan kanssa myös vaikeissa

tilanteissa. Tärkeänä myös pidetään kykyä keskittyä tarkkaan ja paikoitellen yksitoikkoiseen työhön. Yksi tärkeä ominaisuus on kyky kehittää itseään ja oppia uutta. Lainsäädännöt ja ohjeistukset muuttuvat sekä myös itse työ muuttuu tietotekniikan kehityksen myötä. Pystyn tunnistamaan itseni yllä mainituista ominaisuuksista ja luonteenpiirteistä. Kirjanpitäjän työ on rutiineihin perustuvaa, paikoitellen jopa yksitoikkoista työtä, mutta myös tuoloin tulee pystyä keskittymään työhön, jotta virheitä ei synny. Tilintarkastajan työ on sellainen työ, että sitä ei voi oppia kirjoista, vaan kokemus kasvaa tekemällä. Alussa tärkeintä on innostus ja valmius tehdä töitä oman ammatillisen kehityksen eteen. Mielestäni nyky-yhteiskunnassa työmaailmassa on yleinen vaatimus, että tulee pystyä kehittymään ja sopeutumaan muutoksiin. Tietotekniikan kehitys muokkaa ja muuttaa työtä ja niiden omaksuminen kuuluu nykyiseen työmaailmaan.

Tradenomin koulutuksella tilintarkastajan ura on mahdollinen, mutta tie ei välttämättä ole ongelmaton. Tradenomit kilpailevat samoista harjoittelu- ja työpaikoista ekonomien kanssa ja varsinkin isot tilintarkastusyhteisöt tuntuvat suosivat ekonomia ylemmän korkeakoulututkinnon vuoksi. Pienemmät tilintarkastustoimistot palkkaavat ehkä herkemmin tradenomin, mutta näitä paikkoja on sitten suhteessa vähemmän. Big 4 yritykset ovat markkinoilla suuria toimijoita ja heillä on myös suurin tarve ja resurssit palkata uutta työvoimaa. Tradenomin ongelmaksi voi nousta myös opinnoissa olevat puutteet. Puutteita joudutaan korvaamaan lisätehtävillä tai suorittamaan avoimessa yliopistossa. Ne opiskelijat, jotka tietävät jo opiskeluvaiheessa haluavansa tilintarkastajaksi pystyvät varmistamaan opintovaatimuksen täyttämisen opintojen aikana, mutta ne opiskelijat, jotka havahtuvat tilintarkastajan työlle vasta valmistumisen jälkeen tai opintojen loppuvaiheessa, on suuri todennäköisyys, että opinnoissa on vajavaisuuksia.

HT-tutkintoon voi osallistua monenlaisella taustalla ja vaatimukset ovat hiukan joustavia tilanteesta riippuen. Suorin tie täyttää tutkinnon vaatimukset on suorittaa alemman tason korkeakoulututkinto ja varmistaa samalla, että tutkinnon opintovaatimukset täyttyvät opintojen aikana, jotta lisätehtäviä ei tarvitse suorittaa. Valmistumisen jälkeen tai jopa ennen valmistua tulisi pyrkiä tilintarkastusyhteisöön harjoitteluun tai töihin, jotta kolmas vaatimus eli kolmen vuoden työkokemus tilintarkastusassistenttina saataisiin täyteen. Itselle myös tämä vaihtoehto olisi nopein tie tilintarkastajaksi, mutta en ole vielä varma, että haluanko edetä sitä pitkin. Valmistumiseni myötä kaksi ensimmäistä vaatimusta HT-tutkintoon on saavutettu, mutta en vielä ihan koe ajankohtaiseksi, että pyrkisin tilintarkastusyhteisöön töihin kerryttääkseni vaadittua tilintarkastusassistentti työkokemusta. Koen tämän hetkisen työni kirjanpitäjänä mielekkäänä ja työskentely jonkun aikaa kirjanpitäjänä ei varmasti ainakaan huononaa mahdollisuuksiani tilintarkastajana. Ennemminkin näkisin, että työkokemus kirjanpitäjänä edesauttaa mahdollista tilintarkastajan uraani, koska kirjanpitotyö

vahvistaa luonnollisesti kirjanpidon ja tilinpäätöksen ymmärtämistä, mutta se myös parantaa ymmärtämään, miten liikemaailma toimii.

Mielestäni opinnäytetyö onnistui hyvin ja se vastaa asetettuun tutkimusongelmaan. Opinnäytetyö selkeytti omia ajatuksia tilintarkastajan työtä kohtaan ja omia urasuunnitelmiani. Opinnäytetyö vahvisti omaa kiinnostustani tilintarkastusalaa kohtaan ja pidän tilintarkastajan ammattia hyvänä maalina, jota kohti pyrin pikku hiljaa. Haluan kuitenkin ensin perehtyä ensin taloushallinnon maailmaan ja kirjanpitäjän työhön ennen alalle pyrkimistä.

Pidän opinnäytetyöni tuloksia luotettavina, koska ne perustuvat ammattihenkilöiden tekemiin tutkimuksiin sekä opinnäytetöihin, joiden tulokset itse kirjoittaja on arvioinut luotettavaksi. Toisessa opinnäytetyössä tutkimuksen otanta oli aika pieni lukumäärältään ja rajaus tiukka, mutta vastauksissa toistuivat samat asiat, joten näihin asioihin perustuen voin pitää myös tämän opinnäytetyön tuloksia luotettavina. Itse olisin vielä ehkä ollut kiinnostunut kuulemaan enemmän tarinoita tradenomeilta, jotka työskentelevät tilintarkastajana ja heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan alaan kohtaan. Lopulta päätin, ettei tämän selvittäminen esimerkiksi haastatteluilla ole tarpeellista opinnäytetyötä varten, koska tutkimuksissa jo vastattiin asettamiini tutkimusongelmiin.

Lähteet

Alakare S., Koskinen H., Reinikainen M., Sedig R. & Simola A. 2008. Uusi tilintarkastuslaki. Säännöksistä käytäntöön. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Andersson, E. 2010. Tilintarkastajajärjestelmän uudistaminen. Selvitysmiehen raportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky. 1/2010. Luettavissa: http://www.tem.fi/files/26196/Raportti_TEM_1_2010.pdf. Luettu: 5.4.2016.

Asmundi, K. 2014. Tradenomin haasteet matkalla tilintarkastajaksi. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Deloitte 2016. Tutustu harjoittelijoidemme kokemuksiin. Luettavissa: <http://www2.deloitte.com/fi/en/pages/careers/articles/tutustu-asiiantuntijoihimme.html>. Luettu: 16.4.2016.

EY 2016. Työskentely EY:llä. Luettavissa: <http://www.ey.com/FI/fi/Careers/Students/Life-at-EY#fragment-5-na>. Luettu: 16.4.2016.

Fraktman, M. & Raitio, J. 2015. Tilintarkastajajärjestelmä uudistuu. Tilisanomat, 5, 34-35.

Halonen, K. & Steiner, M. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. WSOY pro. Helsinki.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M. 2009. Tilintarkastus – asiakkaan opas. WS Bookwell Oy. Juva.

KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2012. ISA-standardien soveltaminen pk-yhteisöjen tilintarkastuksessa 2012. Keskeiset käsitteet ja käytännön ohjeet. Bookwell Oy. Porvoo.

KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry 2015. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit 2014: Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ja kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluonteista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet. Bookwell Oy. Helsinki.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Korkeamäki, A 2008. Tilintarkastuksen perusteet. WSOY. Helsinki.

KPMG 2016. Opiskelijat ja vastavalmistuneet. Luettavissa:

<https://home.kpmg.com/fi/fi/home/tyopaikat/opiskelijat-ja-vastavalmistuneet.html>. Luettu: 17.4.2016.

Lahti, J. 2015. Mielikuvat ja kiinnostus tilintarkastajan ammattia kohtaan. Laurea-ammattikorkeakoulu. Hyvinkää. Opinnäytetyö.

Leppiniemi, J. 2011. Tilinpäätäjän käsikirja. WSOY pro. Helsinki.

Metsä-Tokila, T. 2011. Taloushallinnon palvelut. Toimialaraportti 1/2011. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. Luettavissa:

http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2112/Taloushallinnon_palvelut_lokakuu_2011.pdf. Luettu: 3.4.2016.

PRH 2016. Patentti- ja rekisterihallitus. Tutkinnot. Luettavissa:

<https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tutkinnot.html>. Luettu: 28.3.2016.

PwC 2016. Kisälli-ohjelma. Luettavissa: <http://www.pwc.fi/fi/rekrytointi/kisalli-ohjelma.html>.

Luettu: 17.4.2016.

Suomen tilintarkastajat 2015. Mitä on tilintarkastus. Luettavissa:

<http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/mita-on-tilintarkastus>. Luettu: 3.12.2015.

Suomen tilintarkastajat 2016a. Tilintarkastusalan kansainvälinen verkosto. Luettavissa:

<http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/tilintarkastusalan-kansainvalinen-verkosto>.

Luettu: 27.4.2016

Suomen tilintarkastajat 2016. Tilintarkastuslaki 1.1.2016 alkaen. Luettavissa:

<http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/edunvalvontaa-ja-saantelyhankkeita/tilintarkastuslaki-1.1.2016-alkaen>. Luettu: 22.2.2016.

Sisäiset tarkastajat ry 2015. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta. Luettavissa:

https://www.theia.fi/amatilliset_asiat/sisainen_valvonta. Luettu: 4.12.2015.

Tilintarkastuslaki 1141/2015.

Tilintarkastuslautakunta 2015. Hakuopas HTM-tilintarkastajaksi. Luettavissa:

<http://docplayer.fi/8027546-Hakuopas-htm-tilintarkastajaksi.html>. Luettu: 28.3.2016.

Tilintarkastuslautakunta 2013. Hakuopas KHT-tilintarkastajaksi. Luettavissa: <http://docplayer.fi/3141502-Hakuopas-kht-tilintarkastajaksi.html>. Luettu: 28.3.2016.

Tilintarkastustiedote 2015. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta. Tilintarkastustiedote 1/2015. Luettavissa: <http://docplayer.fi/2724138-1-1-1-2015-2-kht-2015-2-3-4-kht-1-4-2015-4-2014-kht.html>. Luettu: 3.4.2016.

Tomperi, S. 2015. Tilintarkastus normeista käytäntöön. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Uuden tilintarkastajatutkintojärjestelmän tutkintoja ja kokeita valmistelleen työryhmän raportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky 29/2015. Luettavissa: https://www.tem.fi/files/42824/TEMjul_29_2015_web_23042015.pdf. Luettu: 28.3.2016.

Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395

Vahtera V. 2015. Tilintarkastajatutkintojen ja tilintarkastajien valvonnan uudistuminen. Teoksessa Kihn, L., Leponiemi, U., Oulasvirta, L., Vahtera, V. & Wacker, J. (toim.). Tilintarkastuksen ja arvioinnin symposium. Näkökulmia tilintarkastuksen uudistumiseen ja standardeihin, s. 19-33. Tampereen Yliopistonpaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Liitteet

Liite 1. Kannanottojen selvitykset

1) Kannanotot, jotka koskevat tilintarkastuksen kohteena olevan tilikauden aikana toteutuneita erilajisia liiketapahtumia ja muita tapahtumia	
Tapahtuminen	Kirjatut liiketapahtumat ja muut tapahtumat ovat toteutuneet ja kuuluvat yhteisölle
Täydellisyys	Kaikki liiketapahtumat ja muut tapahtumat, jotka olisi pitänyt kirjata, on kirjattu
Oikeellisuus	Kirjattuihin tapahtumiin ja muihin tapahtumiin liittyvät luvut ja muut tiedot ovat kirjattu asianmukaisesti
Katko	Liiketapahtumat ja muut tapahtumat on kirjattu oikealle tilikaudelle
Luokittelu	Liiketapahtumat ja muut tapahtumat on kirjattu oikeille tileille
2) Kannanotot, jotka koskevat tilien saldoja tilikauden lopussa	
Olemassaolo	Varat, velat ja oma pääoma ovat olemassa
Oikeudet ja velvoitteet	Yhteisö hallitsee varoja tai sillä on määräysvalta niitä koskeviin oikeuksiin, ja velat ovat yhteisön velvoitteita
Täydellisyys	Kaikki varat, velat ja oma pääoma, jotka olisi pitänyt kirjata, on kirjattu
Arvostaminen ja kohdistaminen	Varat, velat ja oma pääoma esitetään tilinpäätöksessä asianmukaisina määrinä ja arvostamisesta tai kohdistamisesta johtuvat oikaisut on kirjattu asianmukaisesti
3) Esittämistapaa ja tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja koskevat kannanotot	
Tapahtuminen sekä oikeudet ja velvoitteet	Tilinpäätöksessä esitetyt tapahtumat, liiketapahtumat ja muut seikat ovat toteutuneet ja kuuluvat yhteisölle
Täydellisyys	Kaikki tiedot, jotka tilinpäätöksessä olisi pitänyt esittää, on esitetty
Luokittelu ja ymmärrettävyys	Taloudellinen informaatio on esitetty ja kuvattu asianmukaisesti, ja tilinpäätöksessä esitettävät tiedot on ilmaistu selkeästi
Oikeellisuus ja arvostus	Taloudellinen ja muu informaatio on esitetty tilinpäätöksessä oikein ja asianmukaisina määrinä

Taulukko 1. Kannanottojen selvitykset (Halonen & Steiner 2010, 172-173)

Liite 2. Omien opintojen vertailu HT-tutkinnon opintovaatimuksiin

HT-tutkinnon opintovaatimukset		Omat opinnot	op
Tilintarkastus ja laskentatoimi 52 op	Tilintarkastuksen sääntely ja hyvä tilintarkastustapa	Tilintarkastuksen normiperusteet	6
		Tilintarkastuksen käytännön toteutus	6
		Opinnäytetyö	15
	Kirjanpito ja tilinpäätös, hyväkirjanpitolaki ja tilinpäätöksen analysointi	Kirjanpidon ja tilinpäätöksen perusteet	3
		Konsernitilinpäätös	6
		Tilinpäätös ja tunnuslukuanalyysi	3
		IFRS	3
		International Financial Accounting	3
		Intermediate Accounting I (USA)	6
	Johdon laskentatoimi	Yrityksen kannattavuuden ja rahoituksen perusteet	3
		Sisäinen laskentatoimi	3
	Sisäinen valvonta	Sisäinen tarkastus	3
Yhteensä			60

Oikeustieteen opinnot 22 op	Eri yhteisömuodot ja arvopaperimarkkinoiden sääntely	Yritystoiminta ja yrittäjyys	3
		Arvopaperimarkkinoiden sääntely	3
		Arvopapereiden hinnoittelu	3
		Syventävä yhtiöoikeus ja yritystoiminnan muutostilanteet	6
	Yritysverotus, ennakko- perintä, ALV ja verotusmenettely	Yritysverotus	3
		Yritys- ja rahoitusoikeus	3
	Kauppa- ja varallisuus- oikeus, maksukyvyttömyys ja työlainsäädäntö	Työsuhdeasiat	3
		Kilpailuoikeus ja julkiset hankinnat	3
		Sopimus- ja kauppaoikeus	3
Yhteensä			30

HT-tutkinnon opintovaatimukset		Omat opinnot	op
Muut opinnot 22 op	Liiketaloustiede tai kansantaloustiede	Kansantalouden perusteet	3
	Yritysrahoitus tai rahoitusmarkkinat	Rahoituksen perusteet	3
		Yrityksen rahoituksen suunnittelu	6
		Yrityksen arvonmääritys ja yrityskaupat	3
		Rahoitusliiketoiminnan erityispiirteet	3
	Talousmatematiikka tai tilastotiede	Talous- ja rahoitusmatematiikka 1	3
		Talous- ja rahoitusmatematiikka 2	3
		Tilastollinen analyysi	3
		Tutkimustyön perusteet ja menetelmät	3
	Tietotekniikka tai tietojärjestelmät	Tietojenkäsittely 1	3
		Tietojenkäsittely 2	3
		Financial Modeling using Excel	3
		Advanced Financial Excel and VBA	3
		Toiminnanohjausjärjestelmät	3
		Finanssialan tietojärjestelmät	3
Yhteensä			48

Liite 3. Käytetyt lyhenteet laeista

KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.
TTL	Tilintarkastuslaki 1141/2015